

ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA
AZ ENSZ NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNYE

Az alapvető jogok biztosa
mint fogyatékosügyei független mechanizmus

JELENTÉSE

AJB-302/2024

A Szellőrózsa Integrált Szociális Intézmény Hajdú-Bihar Vármegye-
Fogyatékos Személyek Otthona látogatásáról

Előadó: Dr. Pápai-Tarr Ágnes

*Érintett szerv: Szellőrózsa Integrált Szociális Intézmény Hajdú-Bihar Vármegye
Székhelyintézménye*

2024

**Az alapvető jogok biztosának
Jelentése
az AJB-302/2024. számú ügyben**

1. A vizsgálat megindítása

Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) 1. § (3) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosa – a civil társadalom, különösen a fogyatékossgal élő személyek és az őket képviselő szervezetek bevonásával – biztosítja a 2007. évi XCII. törvénnyel kihirdetett, a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény (a továbbiakban: Fogyatékossgügyi egyezmény) 33. cikk 2. pontja szerinti független mechanizmus feladatainak teljesítését. Az Ajbt. 39/O.§ (1) bekezdése értelmében az alapvető jogok biztosa a *fogyatékossgügyi független mechanizmussal kapcsolatos feladatainak* a teljesítése érdekében rendszeresen vizsgálja – a 18. § (1)-(7) bekezdésére tekintet nélkül, beadvány és felmerült visszásság hiányában is – a fogyatékossgal élő személyek jogainak a Fogyatékossgügyi Egyezmény előírásainak megfelelő érvényesülését.

Ezen feladatkörömben a fogyatékossgügyi független mechanizmus egyik vizsgálati céljaként a nagylétszámú bentlakásos intézményekben fogyatékossgal élő személyek alapvető jogai érvényesülésének monitorozását határoztam meg, tekintettel arra is, hogy az Ajbt. 39/O.§ (2) bekezdés alapján az alapvető jogok biztosa a 18. § (4) bekezdésében meghatározottakon túlmenően természetes személy alapvető jogával kapcsolatos visszásság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytat, ha a fogyatékossgal élő személy nem képes jogai védelmében fellépni vagy beadvány benyújtása aránytalan nehézséget jelentene számára.

A Fogyatékossgügyi Egyezmény az önálló életvitel és az egyéni autonómia alapelveit deklarálja, amelyek a nagylétszámú otthonok működési diszfunkciói következtében több szempontból is sérülhetnek. Az intézményeknek a szociális intézményi férőhelyek kiváltásának teljes megvalósulásáig is biztosítaniuk kell a fogyatékossgal élő személyek számára a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való jog, az egyenlő bánásmód követelménye, valamint a Fogyatékossgügyi Egyezményben rögzített követelmények érvényesülését.

A fentiek alapján a bentlakásos intézményekben élő fogyatékos személyek jogainak figyelemmel kísérése érdekében a fogyatékossgügyi független mechanizmus keretében, az Ajbt. 18. § (4) bekezdése alapján, hivatalból indítottam eljárást a *Szellőrózsa Integrált Szociális Intézmény Hajdú-Bihar Vármegye Székhelyintézményének (4032 Debrecen Böszörményi út 148., a továbbiakban: Székhelyintézmény)*. alapvető jogi szempontú vizsgálatára, amelynek során munkatársaim 2023. július 3-án személyesen, bejelentés nélküli helyszíni vizsgálatot tartottak.

2. Az érintett alapvető jogok és alkotmányos elvek

- *A jogállamiság elve és a jogbiztonság követelménye:* [Magyarország Alaptörvénye (a továbbiakban: Alaptörvény) B) cikk „Magyarország független, demokratikus jogállam.”]
- *Az emberi méltósághoz való jog:* [Alaptörvény II. cikk „Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.”];
- *Az egyenlő bánásmód követelménye és az esélyegyenlőség előmozdításának elve:* [Alaptörvény XV. cikk (1)-(2) bekezdés „A törvény előtt mindenki egyenlő. Minden

ember jogképes. Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja.”];

- *A fogyatékosággal élők kiemelt védelme:* [Alaptörvény XV. cikk (5) bekezdés „Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.”];
- *A nemzetközi jogi kötelezettségek és a belső jog összhangja:* [Alaptörvény Q) cikk (2)-(3) bekezdés „Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítja a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját. Magyarország elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait. A nemzetközi jog más forrásai jogszabályban történő kihirdetésükkel válnak a magyar jogrendszer részévé.”];
- *A testi és lelki egészséghez való jog:* [Alaptörvény XX. cikk (1) bekezdés „Mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez.”];
- *Az oktatáshoz való jog:* [Alaptörvény XI. cikk (1) és (2) bekezdései „Minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez. Magyarország ezt a jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező alapfokú, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú, valamint a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja.”];

3. Az alkalmazott jogszabályok

- Ajbt.;
- Fogyatékoságügyi Egyezmény (CRPD);
- A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény (a továbbiakban: Fot.);
- Az Országos Fogyatékosági Programról (2015-2025) szóló 15/2015 (IV.7.) OGY határozat (a továbbiakban: OFP);
- A szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény (a továbbiakban: Szocvtv.);
- Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény (a továbbiakban: Eütv.);
- A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény (a továbbiakban: Nktv.);
- A személyes gondoskodást nyújtó szociális intézmények szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 1/2000. (I. 7.) SzCsM rendelet (a továbbiakban: SzCsM rendelet.).

4. A megállapított tényállás

4.1. A Székhelyintézményről

A Székhelyintézmény Főépülete *fogyatékos személyek bentlakásos otthonaként működik, 140 férőhellyel.* Középsúlyos-, súlyos és halmozottan sérült kiskorú (70 fő) és nagykorú (70 fő) fogyatékosággal élő személyek számára biztosít ellátást. Ellátási területe Hajdú-Bihar Vármegye. A Székhelyintézmény telephelyén *azonos helyrajzi számon, de különálló épületben 12 férőhelyes ápoló-gondozó célú lakóotthon* működik, ahol középsúlyos

és súlyos állapotú fogyatékossgal élő személyek számára biztosít a Székhelyintézmény ellátást. A lakóotthon ellátási területe Debrecen Megyei jogú Város közigazgatási területe.

A Székhelyintézmény 2014. január 1-jétől került állami fenntartásba; fenntartója azóta a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság (a továbbiakban: SZGYF). 2023. áprilisától a Székhelyintézmény névváltozás miatt *Szellőrózsa Integrált Szociális Intézmény Hajdú-Bihar Vármegye* névvel működik. Az integrációban a Székhelyintézményhez további 6 vidéki telephely tartozik, ahol támogatott lakhatás szolgáltatást (Báránd, Szerep, Sárrétudvari) valósítanak meg.

2018. április 5-én a Kormányhivatal hatósági szerződést kötött a fenntartóval, amelyben a fenntartó vállalta, hogy a Székhelyintézményben a tárgyi feltételeket 2021. március 31-ig biztosítja. A fenntartó ezt nem tudta teljesíteni, így *a fogyatékos személyek otthona szolgáltatás tekintetében a Székhelyintézmény működése ideiglenes, a bejegyzés hatályának időpontja: 2026. december 31.* A Székhelyintézményben működő *házi segítségnyújtás, a fogyatékos személyek ápoló-gondozó otthona célú lakóotthona és foglalkoztatási hely tekintetében a működés határozatlan idejű.*

A Székhelyintézmény az egyetlen olyan bentlakásos intézmény Hajdú-Bihar vármegyében, ahol *kiskorú, halmozottan sérült gyermekek ápolása, gondozása történik, részben állami gondoskodás keretein belül.* Ezért a vármegyei szolgáltatási struktúra és a megfelelő lefedettség tekintetében kiemelten fontos az intézmény működése a kiskorúak részére nyújtott ellátás vonatkozásában. A Székhelyintézmény folyamatosan teljes kihasználtsággal működik. Magas az intézményi várólistán lévők száma: az ápoló-gondozó részlegre 32 fő, a lakóotthoni ellátásra 9 fő várakozót rögzítettek.¹

Vizsgálatom kifejezetten a Székhelyintézmény fogyatékos személyek bentlakásos otthonának és az ápoló gondozó célú lakóotthon működésének megismerésére és alapvető, emberi jogi szempontú monitorozására irányult. A helyszíni vizsgálat lefolytatásában, az intézmény megismerésében a megbízott igazgató, az intézményvezető helyettes, valamint a vezető pedagógus volt munkatársaim segítségére.

4.2.A Székhelyintézmény tárgyi, infrastrukturális feltételei

A Székhelyintézmény a város egyik forgalmas utcáján található, tömegközlekedési eszközökkel jól megközelíthető. Nagy zöld övezettel, tágas udvarral rendelkezik. A Böszörményi út felőli udvar része parkosított, gondozott, a kert rendezett (*Lásd: 1. számú melléklet*). Ezen a részen egy kis játszótér is található, ahol csúszda, madárfészek hinta, kis medence (a helyszíni vizsgálat idején nem üzemelt) és foci kapuk állnak a gyermekek rendelkezésére. A játszótér alapítványi támogatásból a covid-19 járvány ideje alatt alakította ki az intézmény, kifejezetten azért, hogy a korlátozásokkal együtt járó nehézségeket a gyermekek számára is elviselhetőbbé tegyék.

4.2.1. A lakóotthonban nyújtott ellátás vonatkozásában

A lakóotthon különálló épülete a Böszörményi úthoz közelebbi udvarrészben található. 2003-ban épült, tiszta és rendezett, akadálymentes. Az épület előtt szülőktől kapott kerti bútor, hintaágy szolgálja a lakók kényelmét. 2 db 3 fős és 3 db 2 fős szobában laknak az ellátottak, összesen tizenketten. A férfi lakók szobái az épület első részében találhatók, a számukra biztosított fürdőszoba és mosdó mellett. A hátsó részben a női lakók szobái találhatók, szintén

¹ A 2022. 12.31-i adatok szerint

számukra elkülönített mosdóval és fürdőszobával. Az épületrészben intim szoba nem található. Az intézményvezető helyettes elmondása szerint, a lakók között „párok” nincsenek, ezért erre jelenleg igény sincs. Az intézményvezető helyettes szerint, amennyiben pár alakulna a lakók között, akkor ebben az épületben igény szerint 2 ágyas szobában kerülhetnének elhelyezésre. A lakószobák tiszták, otthonosak, vannak, akiknek saját bútoruk, televíziójuk, személyes használati tárgyaik is vannak. (Lásd 2. számú melléklet) Közös helyiségként az ebédlő áll a lakók rendelkezésére. Az intézmény munkatársai igyekeznek a lakók szabadidejét is tartalmasan megszervezni – mozgásterápiákat, finommotorikát fejlesztő foglalkozásokat tartanak, hogy a tv nézés és zenehallgatás mellett más programok is színesítsék a lakók mindennapjait. 2021-ben még az épületen belül a lakók rendelkezésére állt egy külön mozgásfejlesztésre szolgáló szoba, amelyben az év végén a Jelzőrendszeres házi segítségnyújtás (a továbbiakban: JHS) szolgáltatást alakították ki, így számos eszköz, például step padok, labdák kikerültek a lakóotthon folyósójára. A mozgásfejlesztést jelenleg kénytelenek a folyosón, az ebédlőben, illetve a szabadban megoldani.

A lakók felügyelet mellett gyakran vesznek részt a város által szervezett programokon, rendezvényeken, évente többször járnak kirándulni, táborozni. Amennyiben a városba mennek tömegközlekedési eszközt vesznek igénybe, vagy az intézmény gépjárműve szállítja őket. A lakók étkeztetését a Székhelyintézmény 400 fő ellátására alkalmas konyhája oldja meg. Az intézmény a normál étkezésen kívül dietetikus által összeállított, többféle diétás étrendet biztosít a lakók számára (colitis, epekímélő, energia szegény, calcium dús, natív cukormentes, zsír és fűszerszegény, tejmentes, káliumszegény, pancreatitis stb.). A lakók étkeztetése a közös étkezőben történik, az étkező mellett egy tálaló konyha is található.

A lakók közül kilencen fejlesztő foglalkoztatásban vesznek részt. Az általuk készített termékeket egyre több helyen, így például iskolákban, vásárokon is árusítják, az ebből befolyó összeget pedig visszaforgatják a foglalkoztatásba (alapanyagok vásárlása stb.) A fejlesztő foglalkoztatás két műhelyben zajlik. A művészetterápiás csoport foglalkoztató helyiségében, vitrinekben a lakók által készített termékek színes kiállítása fogadja a látogatókat (Lásd 3. számú melléklet). Ebben a műhelyben textil feldolgozást folytatnak, kézi szövők találhatók, kopogtatók, tarisznyák, szőnyegek készülnek. A másik foglalkoztatóban újrahasznosított alapanyagokból készülnek kézműves termékek. A legújabb, immár 2 éve működő projekt, hogy színes tároló kosarakat fonnak papírból. A termékek készítőinek tehetségét nem csupán az elkészített dísz tárgyak sokasága, hanem a pályázatokon való sikeres részvételt tanúsító oklevelek is igazolják. A foglalkoztató („Fogi”) már 30 éves, a lakók nagyon szeretik ezt az elfoglaltságot, hasznosan telnek mindennapjaik. Új termékeket, eszközöket, beruházásokat elsősorban pályázati támogatásokból tudnak finanszírozni.

4.2.2. *A fogyatékos személyek ápoló-gondozó otthonában elérhető ellátás vonatkozásában*

A fogyatékos személyek ápoló-gondozó otthonának Főépülete jelenleg 4 gondozási egységben végzi a lakók ellátását (B, C, D, E) míg az ötödik rész (A) a kiszolgáló egység irodákkal. A Főépület az 1960-as években épült, az energetikai előírásokat tekintve korszerűtlen, nincs hőszigetelve, a gépészeti megoldásai elavultak. Munkatársaim nem kaptak arra vonatkozó megnyugtató tájékoztatást, hogy mikor volt utoljára átfogó felújítás, az intézményben megkérdezett dolgozók számos gondozási egység vonatkozásában nem emlékeztek arra sem, hogy mikor festettek utoljára. Az intézményvezető elmondása szerint egyes épületrészekben hét éve volt nyílászáró csere és 2016-ban az „A” épület (irodasor) lapostető szigetelése történt. 2016-ban a „C”, „D”, „E” osztályok padlózatát újították fel. A 2016-ban végzett felújítások összértéke 14,5 millió forint volt. 2021-ben az „E” osztály egészségügyi festését hajtották végre, míg a lakók táboroztak.

Az épület rossz állapotban van, teljes egészében felújításra szorul. A falról helyenként omladozik a vakolat, a tapéta több helyen felvált, egyes helyeken a lambéria bomlása kezdődött

meg. Az épület egészében jellemző, hogy a berendezési tárgyak, az ágyak és szekrények régiek, kopottak. Minden gondozási egységben 5 lakószoba van. A lakószobák tágasak ugyan, de valamennyi szobában 7 ellátott lakik. (Lásd 4. számú melléklet) Gondozási egységenként 2 fürdőszoba található. Valamennyi gondozási egységben a fürdőszobák is felújításra szorulnak, a melegvízes csövekről pereg a festék, omladozik a vakolat. (Lásd 5. számú melléklet) Egyes szobákban függönnyel elválasztott fürdőkád is található; más szobák „fürdető ágygal” rendelkeznek, így a súlyos állapotban lévő ellátottakat helyben, a szobatársaik „társaságában” fürdetik meg. (Lásd 6. számú melléklet) Alapítványi támogatással az intézmény a közelmúltban kapott 5 új fürdető ágyat, amelyekkel a régi, legrosszabb állapotban lévő, rozsdás fürdetőket le tudták cserélni.

Valamennyi gondozási egységnek külön udvarrésze van. A lakószobákból közvetlenül ki lehet menni az udvarra. Az udvarok berendezése nagyrészt kimerül a rozsdás, vas körhintákban és a vas libikókákban, amelyek balesetveszélyesek. (Lásd 7. számú melléklet) Egyes udvarrészekben az éppen nem használt eszközöket, kiságyakat, kerekesszékeket tárolják rendezetlenül. A Székhelyintézményben lévő helyhiány miatt kénytelenek az udvaron tárolni az eszközöket, így az udvar raktárhelyiségként funkcionál. (Lásd 8. számú melléklet) A Székhelyintézmény infrastrukturális adottságai egyáltalán nem teszik lehetővé párok közös szobában történő elhelyezését, mivel 2 ágyas szobával egyáltalán nem rendelkezik az intézmény.²

A gondozási egységekről:

A „D” gondozási egységben 35 súlyos állapotú, az intézmény munkatársai által „fekvőnek” nevezett (önálló mozgásra, helyváltoztatásra képtelen), gyermek és felnőtt ápolási osztálya működik. A lakók között magas a PEG-gel tápláltak száma (8fő), a Gastrotribust használók³ (17 fő), és a tracheosztómával élők⁴ (4 fő) száma. *Az ellátottak elhelyezése 5 szobában történik, szobánként 7 lakó, meglehetősen zsúfolt körülmények közt éli mindennapjait.* Általános, hogy a szekrény és ágy mellett ültető-korzettek,⁵ babakocsik, fürdető ágyak is az állandó szobaberendezés részét képezik. *A közlekedő folyosó sötét, mindkét oldala eszközökkel túlszűfolt, ugyanis itt is tárolják az ellátottak kerekesszékeit, korzettjeit, oxigénpalackokat, ezen túl szekrények és az ellátáshoz szükséges egyéb eszközök teszik zsúfolttá.* A „D” osztály súlyos állapotban lévő ellátottjai számára a foglalkozásokat a szobákban tartják. A Székhelyintézmény igyekszik a „fekvő” állapotú ellátott személyeknek hetente több alkalommal masszázst biztosítani, továbbá minden ellátott részt vehet zeneterápiás foglalkozáson, melyet szintén a szobában tartanak. Az ellátottak étkeztetése is a szobában történik, ezen a részlegen ugyanis semmiféle közösen használt helyiség, ebédlő, nappali nem található. A helyszíni vizsgálat tapasztalatai, valamint a Székhelyintézmény dolgozóinak tájékoztatása alapján megállapítható, hogy az osztályon élő lakók élettere nagyrészt a lakószobára korlátozódik. *A 35 fő súlyos állapotú ellátott személlyel kapcsolatos gondozási, ápolási, egészségügyi ellátási teendőket nappal 3 munkatárs végzi.*

A „D” egységet kizárólag speciális védőfelszerelést viselve tekinthették meg munkatársaim, ugyanis *az osztályon elkülönítve 9 fertőző beteg lakó volt.* Az egyik lakó kórházi

² Az intézmény munkatársainak elmondása alapján ez jelenleg nem jelent problémát, ugyanis nincsenek párok a lakók között.

³ A fogyatékos személy, amennyiben a hagyományos módon nem tud elegendő mennyiségű vagy minőségű táplálékot magához venni, működő emésztőrendszer esetén ideális megoldás a szondatáplálás. Amennyiben a szondás táplálás előreláthatóan 3-6 hétnél hosszabb ideig tart, indokolt esetben sztóma eszközöket (PEG, PEJ) alkalmaznak. A PEG az esetek nagy részében az elsőként javasolt eszköz, a gastrotribust általában közvetlenül a gyomorba helyezik a PEG kivétele után vagy sebészeti úton, sztómán keresztül. Ezeknek az eszközöknek a segítségével a tápszer, táplálék közvetlenül a gyomorba vagy a vékonybélbe juttatható.

⁴ A közvetlen légutak megnyitása a légszó és a környezet között. Lehetővé teszi a levegő bejutását a légzőrendszerbe a száj vagy az orr használata nélkül.

⁵ Ortopédiai segédeszköz, gerincfűző, melynek segítségével a halmozottan fogyatékos személyek számára a stabil ülés lehetősége megoldott, a gerincferdülés megelőzhető, a deformitások fokozódása lassítható.

ellátása során fertőződött meg MRSA baktériummal⁶, és a hazaengedése alkalmával a kórházban nem tesztelték, így került be az intézménybe a baktérium. Az elmúlt egy évben megnövekedett a kórházból visszaérkező lakóknál az MRSA fertőzés, ami az intézményi bekerülést követően derül csak ki. Emiatt akár az egész osztályon szükségessé válhat a szoros megfigyelés, vagy zárlat elrendelése. *A rendelkezésünkre álló dokumentáció alapján a Székhelyintézmény jelezte a problémát a betegjogi képviselőnek és kérte, hogy az intenzív ellátásban, sebészeti, műtéti beavatkozásban részesülő lakók MRSA szűrése, prevencióssal jellegettel és a többi lakó védelme érdekében, még a kórházi ellátás ideje alatt megtörténjen.*

A „B” gondozási egység 35 nagykorú férfi ellátott személy lakótere. 5 szobában 7 lakó él ebben a gondozási egységben is. A lakók nyári táborozásának időszakát kihasználva, az egyik szobában nagytakarítás, fertőtlenítés zajlott a vizsgálat idején. A gondozási egység egyik lakószobájában kifejezetten „fekvő” állapotú (önállóan mozgásra képtelen) ellátott személyek élnek. *A szobájuk ajtaja kb. a földtől 130 cm magas, fából készült ajtóráccsal van lezárva, mivel a fekvő ellátottak testi épségét féltik a mozgó társaktól.* A részleg közösségi helyisége az ebédlő, ahol egyszerű berendezés, asztal és székek találhatóak, valamint néhány fotel, kanapé. A B osztályon található berendezési tárgyak még az intézményben tapasztalt átlaghoz képest is kifejezetten rossz állapotban vannak, a lambéria megkezdve, a tapéta mállik. A Székhelyintézmény dolgozói beszámoltak arról, hogy ezen a részlegen különösen nehéz az állagmegóvás. A gondozási egység szintén külön, minden szobából megközelíthető udvarrészrel rendelkezik. Az udvarrész szegényes, kinti elfoglaltsághoz, pihenéshez itt is hiányoznak a megfelelő tárgyi feltételek.

A „C” gondozási egység lakói kis és nagykorú, középsúlyos, súlyos értelmi fogyatékos és halmozottan sérült lányok, nők. Az osztályon 5 szoba található, szobánként 7 lakóval, légkondicionáló berendezésekkel. *A lakókat igyekeznek a lehetőségeik szerint fogyatékoság specifikusan, illetve életkor szerint is szakszerűen elkülöníteni. Előfordul azonban, hogy kiskorúak és felnőttek is élnek egy szobában.* Az egészen kicsi gyermekek szobájában az ágyakon és szekrényeken túl etetőszék, járást segítő komp, néhány játék és plüss is található. Ezen a részlegen is élnek autizmus spektrum zavarral élő lányok, akiknél gyakori a dühkitörés. A bekerüléskor kifejezetten nehéz ezeket kezelni, ekkor még nem ismerik a dolgozók a gyermeket. A dühkitörések alkalmával rongálás számos esetben történik, előfordult, hogy székeket, tükröt tört össze a lakó. A dolgozóknak ilyenkor mindent meg kell tenniük annak érdekében, hogy a lakó se magára, se a környezetére ne jelentsen veszélyt. Egy-egy ilyen dühkitörés alkalmával a személyzetből egy főt hosszabb időre lefoglal egyetlen lakó. A dolgozók elmondása szerint, korlátozó intézkedést már jó ideje nem alkalmaztak senkivel szemben, de személyes felügyelet szükséges, míg a dühroham el nem múlik.

Az „E” gondozási egységben kiskorú fiúk kaptak elhelyezést. Itt is 5 lakószobában, szobánként 7 ellátott lakik. A részleg tárgyi feltételei a fentiekben részletezett körülményekkel azonosak, a bútorzat szegényes, elhasznált, ez a részleg is felújításra szorul. A helyszíni vizsgálat során az intézmény vezetőjétől megtudtuk, hogy *nagy problémát jelent a kelet-magyarországi régióban, hogy az autista személyek szakszerű ellátása nem megoldott. Az intézménynek ebbe a gondozási egységébe is számos súlyos autizmus spektrum zavarral élő gyermek érkezett az utóbbi időben. A szakszerű ellátásuk további speciális feltételek biztosítását igényelné, amit az intézmény a jelenlegi infrastrukturális adottságok és személyi feltételek hiánya miatt sem tud biztosítani.* Az autista személyek nagy része nehezen viseli a tömeget, a társaságot, a túl hangos, nyüzsgő közeg feszültséget okoz. Igénylik az állandóságot, számukra kifejezetten megterhelő a hét személyes lakószoba és a 35 fős étkező, az állandó zajos környezet.

⁶ Az MRSA (Menticillin Rezisztens Staphylococcus Aureus) egy baktériumtörzs, mely a többi Staphylococcus aureus baktériummal szemben ellenállóvá vált a leggyakrabban alkalmazott antibiotikumokra, többek között a meticillinre is. A fertőzés főként kórházi környezetben, ápolási otthonokban terjed.

A Székhelyintézmény férőhelykiváltási terve 2019-ben készült. A férőhelykiváltási terv 60 fő nagykorú ellátott kitagolását célozta meg annak rögzítésével, hogy az ellátotti létszám komplex szükségletfelmérése alapján, a tervben foglaltak csak 5 éven túl valósíthatók meg. A tervezés idején hatályos jogi szabályozásra tekintettel a gyermekek vonatkozásában nem készült kiváltási terv.⁷ A férőhelykiváltási terv a 60 nagykorú személy vonatkozásában a Székhelyintézményhez tartozó területen, telekmegosztással tervez létrehozni új szolgáltatási egységeket, öt támogatott lakhatás szolgáltatás létrehozásával, a megfelelő tárgyi és személyi feltételek biztosításával. A támogatott lakhatás szolgáltatáshoz kapcsolódó szolgáltatási gyűri elemeinek legnagyobb részét az intézmény területén, saját fenntartásban kívánják biztosítani (nappali ellátás, étkezés, foglalkoztatás stb.). Látogatásunkkor *a férőhelykiváltási terv megvalósítása még nem kezdődött el.*

4.2. A Székhelyintézmény működésének személyi feltételei

A rendelkezésünkre bocsátott dokumentáció és a megbízott intézményvezető elmondása alapján a Székhelyintézmény engedélyezett szakmai és dolgozói összlétszáma a 2022. december 31-i állapotnak megfelelően 134,5 fő. Ebből betöltött álláshely összesen 133 fő volt. A szakmai létszám 91 fő és a funkcionális létszám 42 fő. A szakképesítéssel rendelkező dolgozók aránya a jogszabályi előírásoknak megfelelő.⁸ A Székhelyintézmény megbízott vezetője megosztotta munkatársaimmal, hogy *az intézmény szabályszerű működését nehezíti a nagy mértékű szakember hiány és a szakemberek nagy arányú fluktuációja.* Sok esetben tapasztalható, hogy az új munkatársak már a próbaidő lejárta előtt felmondanak, valamint a már évek óta foglalkoztatott, elsősorban egészségügyi végzettséggel rendelkező szakápoló és diplomás ápoló munkatársak, *a magasabb bérezés reményében az egészségügyben helyezkednek el.* 2022-ben összesen 35 fő munkatársnak szűnt meg a munkaviszonya az intézményben (21 fő ápoló gondozó, és foglalkoztató munkatárs, 5 fő technikai munkatárs, 1 fő gazdasági munkatárs és 5 fő műszaki munkatárs). Ugyanebben az évben csupán 25 fő munkatársat vettek fel (17 fő ápoló-gondozó munkatárs, 2 fő titkársági munkatárs, 2 fő technikai munkatárs és 4 fő műszaki munkatárs) Jóval magasabb volt tehát a megszűnt munkaviszonyok száma, mint a felvett szakembereké. A megbízott igazgató elmondása szerint, a munkaerőhiány miatt, *míg évekkkel ezelőtt gondozási egységenként 5 ápoló-gondozó dolgozott egyszerre egy osztályon, most csupán 3 fő látja el ugyanazokat a gondozási feladatokat.* A helyszíni vizsgálat során kapott tájékoztatás szerint a Székhelyintézmény vezetése gyakran kompromisszumokra kényszerül azért, hogy a személyi feltételeket megfelelően tudja biztosítani, kénytelenek a 8-10 osztályra épülő, szociális ápoló-gondozó alap-képzésben részt vett munkavállalókat is alkalmazni.

A munkatársak motiválása jelentős kihívás a vezető számára, hiszen a bentlakásos intézményekben végzett munka mind fizikailag, mind mentálisan fokozott leterhelést jelent a munkatársak számára. A szociális szakápolóknak és pedagógusoknak az egészségügy és oktatás területén történt bérrendezése következtében tapasztalt elvándorlása tovább nehezíti a helyzetet. Mindezek mellett további kihívást jelent az az utóbbi időben tapasztalható tendencia, hogy egyre nagyobb számban érkeznek az Székhelyintézménybe súlyosabb egészségi állapotú és súlyos autizmus spektrum zavarral élő ellátottak. További nehézséget okozott az elmúlt évben a Székhelyintézménynek a gyermekvédelmi szakellátottak soron kívüli felvétele is.

⁷ 2019. január 1-jétől a támogatott lakhatás szolgáltatás igénybevételeinek lehetősége a kiskorúak tekintetében is megnyílt. A jogszabály változásra tekintettel a férőhelykiváltási terv azonban nem került módosításra. 2019. január 1-jével kerültek bevezetésre a Szocvtv-be a kiskorúak támogatott lakhatásban történő ellátásának alapvető feltételei, mely által a kötelezően nyújtott szolgáltatási elemek kerültek meghatározásra. Szocvtv. 75. § (7a) bekezdés

⁸ SzCsM rendelet 2. számú melléklet.

4.3. A Székhelyintézmény lakóira vonatkozó adatok

A Székhelyintézményben mind a fogyatékos személyek otthona, mind a lakóotthon is állandó kihasználtság mellett működik. Jelenleg 152 fő fogyatékossgal élő személynek biztosít ellátást a Székhelyintézmény, ebből 140 fő az ápoló-gondozó részlegen, míg 12 fő a lakóotthonban él. Az ellátottak önellátó, önkiszolgáló képessége teljesen hiányzik, vagy csökkent. A lakók folyamatos támogatásra, felügyeletre szorulnak.

Az ellátottak családi állapotukat tekintve nőtlenek, vagy hajadonok. Többségük családból érkezett az intézménybe. Az ellátottak nagy része viszont a gyermekvédelem területéről érkezik, gyermekvédelmi szakértői bizottság szakvéleménye alapján, amennyiben gondozási helyként az intézményt jelölik ki.

A családból érkezett lakók esetében jellemzően megmaradnak a családi kapcsolatok, a kapcsolattartás rendszeressége azonban nagyon változó – egyesekhez minden nap érkezik hozzátartozó, másokat hetente vagy havonta látogatnak. A látogatók fogadására a folyosón kerültek kialakításra ún. látogatási pontok. Kevesebb azoknak a lakóknak a száma, akiket rendszeresen visznek haza a hozzátartozók.

A lakók jövedelmét többnyire az emelt összegű családi pótlék, fogyatékossgai támogatás vagy rokkantsági járadék teszi ki. 10 fő fejlesztő foglalkoztatásból származó jövedelemmel rendelkezik. A lakók közül 108 inkontinens, ők pelenkázásra szorulnak. 2022-ben 2 fő ellátott személy elhunyt, 5 fő ellátott nagykorúvá válásával másik intézményben kapott elhelyezést. 2022-ben 8 fő új ellátott érkezett az intézménybe.

4.3. A Székhelyintézmény által nyújtott szolgáltatások, az intézmény működése

A Székhelyintézmény ellátottjainak nagy része halmozottan sérült, valamennyien folyamatos napi 24 órás ellátást igényelnek. Az intézmény az infrastrukturális, tárgyi és személyi feltételek hiányosságai mellett, törekszik a teljes körű ellátást biztosítani az SzCsM rendeletben meghatározottak szerint, így lakhatást, étkezést, ruházatot, egészségügyi ellátást, gyógyszert, gyógyászati segédeszközök beszerzését, ápolást, gondozást, foglalkoztatást, a szabadidő kulturált eltöltésének megszervezését. A Székhelyintézmény vezetőjének nyilatkozata alapján, az utóbbi időben az intézményben egyáltalán nem volt szükség korlátozó intézkedés alkalmazására. Panasz az ellátással kapcsolatban sem az ellátottak részéről, sem a hozzátartozók részéről nem érkezett. Az Érdekképviselői Fórum az előírásoknak megfelelően működik.

4.3.1. Étkezés és ruházat biztosítása

A Székhelyintézmény 400 adagos főzőkonyhával rendelkezik, napi ötszöri étkezést biztosítanak. A bekért étlapok alapján hetente 3-4 alkalommal a vacsora is meleg étel. Az étkezéseket az ellátásban részesülők életkori sajátosságait figyelembe véve és az egészséges táplálkozás követelményeinek szem előtt tartásával alakítja az intézmény; a speciális diétás étrend is biztosított. Amennyiben szükséges megoldott az ételek pépesítése is. A lakók egy részének étkeztetése a gondozási részlegeken található közös ebédlőben történik, de a „súlyosabb” állapotban lévő, halmozottan sérülteket a lakószobákban étkeztetik.

Az ellátottak nagy része saját ruházattal rendelkezik; amennyiben nem, az intézmény biztosítja az évszaknak megfelelő legalább két váltás felső ruházatot és cipőt, valamint legalább három váltás fehérneműt, hálóruhát, sport ruházatot. Az ellátottak ruházatát és a textíliák tisztítását a Székhelyintézmény saját mosodájában végzik.

4.3.2. Egészségügyi ellátás

A Székhelyintézmény a rendszeres orvosi felügyelet keretében biztosítja az ellátást igénybe vevők egészségi állapotának folyamatos ellenőrzését, a szűrést. A feladatokat egy

intézményi orvos, két pszichiáter, egy neurológus, egy ortopéd szakorvos látja el, akik munkájukat megbízási szerződés alapján végzik az intézményben. Amennyiben szükséges, az orvos javaslata alapján szakrendelésekre elszállítják az ellátottakat. A kórházi szakellátás a Debreceni Egyetem Klinikai Központban megoldott. A Székhelyintézmény munkatársainak elmondása alapján, megnehezíti helyzetüket, ha valamelyik ellátottat az intézményen kívül kell szakrendelésre szállítani. Az intézmény saját gépjárművel rendelkezik, így az oda szállítást igyekeznek megoldani, de ilyen esetben kísérőt kell biztosítani az ellátottnak. Gyakori, hogy a kórházból történő hazaszállítást az intézmény nem tudja megszervezni, mert 15 óra után már nem dolgozik a sofőr vagy hétvégére esik a hazaszállítás. Ebben az esetben a megoldás a betegszállító szolgáltatás igénybevétele lenne. *A betegszállítást végző cégek rendszerint csak kísérő jelenlétében vállalják a szállítást, így a gondozási részlegben beosztott dolgozói létszám a betegszállítások alkalmával szintén lecsökken, amely az érintett részlegben a lakók ellátását tovább nehezíti. A fekvő betegek szállítását az intézmény kizárólag betegszállító cégek útján tudja megoldani, így ebben az esetben mindig jelentkezik a szállítás és a kísérés problémája.* A Székhelyintézményben kapott tájékoztatás szerint a Székhelyintézmény a betegszállítással kapcsolatos problémát jelezte a betegjogi képviselőnek is, de a probléma a probléma megoldásának a mindenki számára elfogadható módon történő kezelését mindeddig nem sikerült megoldani. A Székhelyintézmény munkatársainak jelzése alapján további problémát jelent, hogy az egészségügy nincs felkészülve a fogyatékos személyek ápolására, így gyakori, hogy a lakók felfekvésekkel, mosdatlanul térnek vissza a kórházi ellátásból.

4.3.3 Habilitáció, rehabilitáció

A Székhelyintézmény fontos feladatának tartja a kiskorú gyermekek fejlesztését, a nagykorú ellátottak meglévő képességeinek szinten tartását és fejlesztését, ezért egyéni fejlesztési tervek alapján, az intézmény a kis és nagykorú ellátottjai számára is szervez szocioterápiás foglalkozási formák közül készségfejlesztő foglalkozásokat, sport és szabadidős tevékenységeket, mozgásfejlesztést.

Az egyéni és csoportos fejlesztések szakszerű megszervezésének tárgyi, infrastrukturális akadályai és szakszemélyzeti problémái is vannak. Jelenleg nincs az intézménynek gyógytornász, a gyógypedagógiai feladatokat is inkább gyógypedagógiai asszisztensek, vagy óvodapedagógusok látják el.⁹ A Székhelyintézmény tornateremmel nem rendelkezik; kialakítottak egy ún. tornafolyosót, ahol több bordásfalat szereltek fel; labdák, karikák és más fejlesztő eszközök segítségével mozgásfejlesztő foglalkozásokat tartanak. A Székhelyintézmény munkatársai a nem megfelelő infrastrukturális körülmények ellenére is igyekeznek kreatívan megoldani az ellátottak mozgásfejlesztését. A tornafolyosó ugyanakkor növeli a Főépület zsúfoltságát. A Székhelyintézmény Főépületében található egy kisebb méretű Snoezelen szoba,¹⁰ amelyben egyéni vagy 2-3 fős kiscsoportos fejlesztésekre van lehetőség. *(Lásd 9. számú melléklet).* Kialakítottak egy nagyobb, szintén csoportos fejlesztésre alkalmas szobát is, amelyet a szakemberek tájékoztatása szerint csoportos mozgásfejlesztésekre használnak leginkább. A Főépületen kívül az egyik gondozási egység raktár helyiségét átalakították fejlesztő szobának. Ez jelenleg az épületen kívül, egy meredek vaslépcsőn keresztül közelíthető meg *(Lásd. 10. számú melléklet).* Ez a helyiség kifejezetten kisebb gyermekek, illetve önállóan járnivaló lakók fejlesztésének helyszíne, hiszen a nagyobb, 10-12 éves mozgássérült gyermekeket a vaslépcsőn nem tudják biztonságosan fel- és levinni.

A mentálhigiénés csoport szakemberei az ellátottak foglalkoztatását végzik, valamint a kiskorúak fejlesztésében előre készített órarend szerint aktívan vesznek részt.

⁹ Az SzCsM rendelet 2. számú melléklete alapján a gyógytornász csupán ajánlott munkakör a fogyatékos személyek ápolást-gondozást végző intézményeiben.

¹⁰ Szenzoros szoba, több érzékszerv stimulálása valósulhat meg különböző ingerek, a fény-, szín-, hanghatások, a zene és az illatok által.

Főbb tevékenységi körök, programok: a fentebb már említett fejlesztő foglalkoztatás megszervezése (10 fő ellátotti résztvevő); kutya terápia¹¹ 30 fő ellátott részvételével; korai fejlesztés (0-6 éves kor között) hetente 2 alkalommal;¹² mozgásfejlesztés, minden fennjáró részlegén biztosított naponta max. 6 fős létszámmal; fekvő ellátottak esetén napi szinten 30 perces gyögmasszázs; tankonyha – hetente egy alkalommal 4 fő vesz rajta részt a lakóotthonban; zeneterápia – minden részlegén biztosított a társalgóban, nagycsoportos foglalkozás mindenkinek, aki részt kíván venni; évszakhoz, ünnepekhez kapcsolódó programok szervezése; bibliai meseórák, hetente egy délután (6 fő ellátott).

4.4. A fejlesztő nevelés-oktatás

A Székhelyintézményben 70 kiskorú gyermek él. A tanköteles gyermekek oktatását a 2022/23-as tanévben a következőképpen oldották meg:

- 55 fő tanköteles kiskorú a Bárczi Gusztáv Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézményben (továbbiakban Bárczi EGYMI) teljesítette tankötelezettségét fejlesztő nevelés-oktatás keretében;
- 12 fő korai fejlesztésben részesült: Hajdú-Bihar Megyei Pedagógiai Szakszolgálat utazó pedagógusai részvételével;
- 1 fő: A Debreceni Hallássérültek Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézményének tanulója (napi kijárással);
- 1 fő Sályi Mozgásjavító Általános Iskolájában teljesítette tankötelezettségét távoktatás formájában;
- 1 fő Debreceni Kinizsi Pál Általános Iskola, Monostorpályi úti Tagintézményének tanulója, hetente 2 alkalommal jelenléti oktatás formájában.

Az adatok alapján megállapítható, hogy *kifejezetten magas azoknak a gyermekeknek a száma, akik a fejlesztő nevelés-oktatást és a korai fejlesztést is helyileg a Székhelyintézményben kapják meg* utazó gyógypedagógusok, vagy a Bárczi EGYMI munkatársainak közreműködésével. Nagyon kevés, összesen két gyermek az, aki napi szinten elhagyja az intézményt azért, hogy óvodai ellátásban vagy fejlesztő nevelés-oktatásban részesüljön.

Az 55 tanköteles gyermek vonatkozásában a Székhelyintézmény biztosítja a fejlesztő nevelés-oktatás csoportos és egyéni fejlesztéseihez szükséges épületet és a tárgyi feltételek egy részét is. Az oktatásnak a Székhelyintézmény telephelyén a Böszörményi út felőli „*pavilonokban*” biztosítanak helyet. Munkatársaim látogatásakor a nyári szünetre tekintettel a Bárczi EGYMI pedagógusai a helyszínen nem voltak jelen, azonban a Székhelyintézmény vezető pedagógusa segítségével megtekintették a pavilonokat, melyből valószínűleg a nyári szünetre tekintettel az eszközöket egy kisebb teremben összepakolva találták, így a megfelelő eszközellátottság egyáltalán nem volt megítélhető (*Lásd 11. számú melléklet*). A pavilonokban általában egy-két tágasabb terem és néhol egy kisebb fejlesztő szoba is rendelkezésre áll a fejlesztésekhez. (*Lásd. 12. számú melléklet*) Az épületekben ezen kívül teakonyha és mosdóhelyiség található. Az épületek alapos felújításra szorulnak, a környezetük pedig rendezetlen. Az egyik épület előtt nagyobb mennyiségben, régi, kiselejtezett segédeszközöket tárolnak, amelyeket ismeretlen okból hosszabb idő óta nem szállítottak el. (*Lásd. 13. számú melléklet*)

A helyszíni vizsgálat során kiderült, hogy a gyermekekért iskola időben a Bárczi EGYMI pedagógusai mennek a Főépületbe. Egy gyógypedagógus csak korlátozott létszámú

¹¹ Az intézményben az Aura Segítő Kutya Alapítvány közreműködésével állatasszisztált terápiát heti rendszerességgel tartanak. A kutyák kiképzésének is helyszínt biztosít az intézmény, így az ellátottak ingyenesen vehetik igénybe a kutya terápiát.

¹² Ez csupán az intézmény által biztosított korai fejlesztést jelenti, a kötelező korai fejlesztést utazó gyógypedagógusok segítségével oldja meg a Székhelyintézmény, a Hajdú-Bihar Megyei Pedagógiai Szakszolgálat utazó pedagógusai részvételével.

gyermeket tud egyszerre magával vinni, így kétséges, hogy valamennyi érintett gyermek időben az iskolában tartózkodik-e. Megjegyzendő továbbá, hogy a pavilonokban nincs külön pelenkázásra kialakított lehetőség. Tekintettel az intézményben inkontinenciával élők magas létszámára, ez a probléma számos kiskorú ellátottat érinthet. Azok számára, akik heti húsz órás kötelező óraszám alapján vannak a fejlesztő iskolában, feltehetően a nap folyamán pelenkázásra is szükségük van. A vezető pedagógus tájékoztatása szerint, amennyiben egy gyermeknek pelenkázásra van szüksége, visszaviszik a Főépületbe. *Arra viszont már nincs kapacitásuk, hogy miután tisztába tették, aznap még egyszer elvigyék a fejlesztő iskolába. Az étkezéseket szintén kizárólag a Főépületben tudják megoldani. A tanköteles gyermekek visszamennek ebédelni a Főépületbe. Ennek kapcsán felmerül annak kockázata, hogy a személyi feltételekben fennálló kapacitás hiány miatt a szakértői véleményben előírt heti húsz órás fejlesztés, számos kiskorú esetében ténylegesen nem valósul meg.*

A Székhelyintézmény minden gondozási egységében foglalkoztatási naplót vezetnek, melyben megtalálható, hogy adott napon név szerint kit, milyen célból, melyik pedagógus, vagy munkatárs, hova és mennyi időre vitt el. A „C” gondozási egység – iskolai szünetet nem érintő – foglalkoztatási naplójában rögzítettek és az egyes szakértői véleményekben előírtak összevetése alapján megállapítható, hogy az adott héten a legjobb esetben is csak 12-13 óra fejlesztést kapott az a tanuló, akinek heti húsz óra fejlesztést írt elő a szakértői vélemény. Volt olyan gyermek, akinek a heti nyolcórás szakértői bizottság által előírt egyéni fejlesztéséből, a foglalkoztatási napló adatai alapján, mindösszesen egy óra egyéni fejlesztése valósult meg. A Székhelyintézmény munkatársai igyekeznek ugyan az egyéni fejlesztési tervek alapján csoportos, és egyéni fejlesztéseket biztosítani az ellátottak számára, azonban a Bárczi EGYMI által megvalósuló fejlesztések számával összeadva is kérdéses, hogy a szakértői véleményben meghatározott kötelező óraszám ténylegesen megvalósul-e.

A vizsgált szakértői vélemények alapján az is megállapítható, hogy számos gyermek vonatkozásában a szakértői vélemény a kötelező heti húsz órás fejlesztés helyett annál kevesebb, tizenkettő, tíz-és nyolcórás fejlesztést is megállapít. Arra vonatkozóan adatot nem találtunk, hogy a szakértői vélemények szülő vagy gyámi kérelmek alapján térnek-e el a heti kötelező húsz órás fejlesztésektől.

5. A vizsgálat megállapításai

5.1. A hatáskör tekintetében

A feladat-és hatáskörömet, valamint ennek ellátásához szükséges vizsgálati jogosultságaimat az Ajbt. határozza meg. Az Ajbt. 1. § (3) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosa – a civil társadalom, különösen a fogyatékossgal élő személyek és az őket képviselő szervezetek bevonásával – biztosítja a Fogyatékossgügyi Egyezmény 33. cikk 2. pontja szerinti független mechanizmus feladatainak teljesítését. Az Ajbt. 39/O. § (1) bekezdései értelmében az alapvető jogok biztosa a *fogyatékossgügyi független mechanizmussal kapcsolatos feladatainak* a teljesítése érdekében rendszeresen vizsgálja – a 18. § (1)-(7) bekezdésére tekintet nélkül, beadvány és felmerült visszásság hiányában is – a fogyatékossggal élő személyek jogainak a Fogyatékossgügyi Egyezmény előírásainak való megfelelés szerinti érvényesülését.

Tekintettel arra is, hogy az Ajbt. 39/O.§ (2) bekezdés alapján az alapvető jogok biztosa a 18. § (4) bekezdésében meghatározottakon túlmenően természetes személy alapvető jogával kapcsolatos visszásság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytat, ha a fogyatékossggal élő személy nem képes jogai védelmében fellépni vagy beadvány benyújtása aránytalan nehézséget jelentene számára, a *fogyatékossgügyi független mechanizmus egyik*

vizsgálati céljaként a nagylétszámú bentlakásos intézményekben élő személyek alapvető jogai érvényesülésének monitorozását határoztam meg.

Az Ajbt. 18. § (1) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosához bárki fordulhat, ha megítélése szerint közigazgatási szerv [...] vagy *közszolgáltatást végző szerv (továbbiakban együtt: hatóság)*, tevékenysége vagy mulasztása a beadványt tevő személy alapvető jogát sérti vagy annak közvetlen veszélyével jár (a továbbiakban együtt: *visszásság*) feltéve, hogy a rendelkezésre álló közigazgatási jogorvoslati lehetőségeket – ide nem értve a közigazgatási pert – már kimerítette, vagy jogorvoslati lehetőség nincs számára biztosítva. Az Ajbt. 18. § (2) bekezdés a) pontja szerint az állami vagy önkormányzati feladatot ellátó szerv közszolgáltatást végző szervnek minősül. Az ombudsmani gyakorlat a *közszolgáltatást végző szervek* fogalmkörébe tartozónak tekinti a szociális ellátást nyújtó, így a fogyatékkal élő személyeket gondozó bentlakásos intézményeket, amelyekre az ombudsman vizsgálati jogosultsága – az Ajbt. hatásköri szabályai értelmében – egyértelműen kiterjed.

Az Ajbt. 1. § (2) bekezdésének d) pontja úgy rendelkezik, hogy az alapvető jogok biztosa – különösen hivatalból indított eljárások lefolytatásával – megkülönböztetett figyelmet fordít a veszélyeztetett társadalmi csoportok jogainak a védelmére.

Az Ajbt. 18. § (4) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosa a hatóságok tevékenysége során felmerült, az alapvető jogokkal kapcsolatos *visszásság* megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytathat. *„A hivatalból indított eljárás természetes személyek pontosan meg nem határozható, nagyobb csoportját érintő visszásság kivizsgálására vagy egy alapvető jog érvényesülésének átfogó vizsgálatára irányulhat.”*

5.2. Az alapjogok és elvek tekintetében

Az alapvető jogok biztosa egy adott társadalmi probléma mögött álló összefüggésrendszer feltárása során autonóm, objektív és neutrális módon, kizárólag alapjogi érvek felsorakoztatásával és összevetésével tesz eleget mandátumának. Az ombudsmani intézmény megalakulása óta az országgyűlési biztos következetesen, zsinórmértékként támaszkodott az Alkotmánybíróság alapvető jogállami garanciákkal és az alapjogok tartalmával kapcsolatos elvi megállapításaira, valamint – az ombudsmani jogvédelem speciális vonásainak megfelelően – alkalmazta az alapjog-korlátozás alkotmányosságát megítélni hivatott alapjogi teszteket.

A jelentés megállapításaival összefüggésben hivatkozom arra, hogy az Alaptörvény vonatkozó rendelkezéseinek szövege az Alaptörvény Negyedik Módosításának hatályba lépését követően továbbra is nagyrészt megegyezik az Alkotmányban foglaltakkal, az alkotmányos követelmények és alapjogok tekintetében jellemzően nem tartalmaz olyan rendelkezéseket, amelyek ellentétesek volnának az Alkotmány szövegével. Az Alkotmánybíróság a 22/2012. (V. 11.) AB határozatában arra mutatott rá, hogy *„az előző Alkotmány és az Alaptörvény egyes rendelkezései tartalmi egyezősége esetén éppen nem a korábbi alkotmánybírósági döntésben megjelenő jogelvek átvételét, hanem azok figyelmen kívül hagyását kell indokolni”*. Az Alkotmánybíróság ugyanakkor a 13/2013. (VI. 17.) AB határozatában azt emelte ki, hogy az adott határozatban vizsgált törvényi rendelkezések esetében már az Alaptörvény Negyedik Módosítása alapján jár el a korábbi alkotmánybírósági határozatokban foglaltak felhasználhatóságát illetően. A testület ennek kapcsán elvi érveléssel azt mondta ki, hogy *„az Alkotmánybíróság a hatályát veszített alkotmánybírósági határozat forrásként megjelölésével, a lényegi, az adott ügyben felmerülő alkotmányossági kérdés eldöntéséhez szükséges mértékű és terjedelmű tartalmi vagy szövegszerű megjelenítéssel hivatkozhatja, vagy idézheti a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket. Az indokolásnak és alkotmányjogi forrásainak ugyanis a demokratikus jogállamban mindenki számára megismerhetőnek, ellenőrizhetőnek kell lennie, a jogbiztonság igénye az, hogy a döntési megfontolások átláthatóak, követhetőek*

legyenek. A nyilvános érvelés a döntés indoklásának létalapja. A korábbi határozatokban kifejtett érvek felhasználhatóságát az Alkotmánybíróság mindig esetről esetre, a konkrét ügy kontextusában vizsgálja.”

Ha összevetjük az Alaptörvény hivatkozott bekezdéseit a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény vonatkozó bekezdésének szövegével, akkor abból az állapítható meg, hogy a jelen vizsgálat tárgyát képező alapvető jogok tekintetében nem hoz olyan változást az Alaptörvény szövege, amely a korábbi alkotmánybírói gyakorlat elvetését, tartalmi átértékelését alátámasztaná.

Így elvi megállapításaim megfogalmazása, az alapjogok és az alkotmányos elvek értelmezése során irányadónak tekintem az Alkotmánybíróság által mind az Alaptörvény hatályba lépését megelőzően, mind pedig az azt követően meghozott határozataiban, azok indoklásában kifejtett megállapításokat, következtetéseket.

5.2.1. A jogállamiság elve

Az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése alapján Magyarország független, demokratikus jogállam. Az Alkotmánybíróság töretlen gyakorlata alapján ennek a jogállami minőségnek nélkülözhetetlen eleme a jogbiztonság. Az Alkotmánybíróság által gyakran hivatkozott tétel, hogy a jogbiztonság az állam – s elsősorban a jogalkotó – kötelességévé teszi annak biztosítását, hogy a jog egésze, egyes részterületei és az egyes jogszabályok is világosak, egyértelműek, működésüket tekintve kiszámíthatóak és előreláthatóak legyenek a norma címzettjei számára. Az Alkotmánybíróság döntéseiben felhívta a figyelmet, hogy a jogállamiságnak több összetevője van, az egyik legfontosabb alapkövetelmény a közhatalom, a közigazgatás törvény alá rendeltsége: a közhatalommal rendelkező szervek a jog által megállapított működési rendben, a polgárok számára megismerhető és kiszámítható módon szabályozott korlátok között fejtik ki tevékenységüket. Demokratikus jogállamban ahhoz, hogy a személyek életviszonyaikat, működésüket, magatartásukat a jog által előírtakhoz tudják igazítani, az elvárt kötelezettségeiknek eleget tudjanak tenni, szükség van a joganyag, a jogi eljárások stabilitására. A jogbiztonság nem csupán az egyes normák egyértelműségét követeli meg, hanem az egyes jogintézmények működésének kiszámíthatóságát is.

5.2.2. Az emberi méltósághoz való

A CRPD 3. cikke alapelveként deklarálja a veleszületett méltóság elvét és annak tiszteletben tartását. Az Alaptörvény II. cikke alapján az emberi méltóság sérthetetlen, minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz. Az Alaptörvény hatályba lépését követően is hivatkozási pontot jelentő alkotmánybírói gyakorlat az emberi méltósághoz való joggal kapcsolatosan arra hívja fel a figyelmet, hogy a méltóság az emberi élettel eleve együtt járó minőség, amely oszthatatlan és korlátozhatatlan, s ezért minden emberre nézve egyenlő. Az egyenlő méltósághoz való jog az élethez való joggal egységben azt biztosítja, hogy ne lehessen emberi életek értéke között jogilag különbséget tenni. Emberi méltósága és élete mindenkinek érinthetetlen, aki ember, függetlenül fizikai és szellemi fejlettségétől, illetve állapotától, és attól, hogy emberi lehetőségéből mennyit valósított meg, és miért annyit. A méltósághoz való jognak részét képezi az is, hogy minden embert másokkal egyenlő méltóságú személyként kell kezelni, vagyis az egyes emberek és embercsoportok között tilos indokolatlan, észszerőtlen különbséget tenni.

Az Alkotmánybíróság az ember életét és méltóságát egységben szemlélte, ami azt jelenti, hogy nem választhatóak külön az ember társadalmi és biológiai dimenziójához fűződő jogok. Az emberi méltósághoz fűződő jog az alkotmánybíróság gyakorlatában nem a személy szubjektumától függő méltóságérzethez kapcsolódott, hanem azt jelentette, hogy a jog az életet

az emberi méltósággal együtt ismeri el, és kapcsol ahhoz elidegeníthetetlen jogokat. Az emberi méltósághoz való jog a természetes személyek autonómiáját jelenti, az önrendelkezésüknek egy olyan, mindenki más rendelkezése alól kivont magja van, amelynél fogva az ember alany marad, s nem válhat eszközzé vagy tárggyá. A méltósághoz való jognak ez a felfogása különbözteti meg az embert a jogi személyektől, amelyek teljesen szabályozás alá vonhatók, nincs érinthetetlen lényegük.

Az Alkotmánybíróság már az egyik első, 1990-ben hozott döntésében kimondta, hogy az emberi méltósághoz való jog általános személyiségi jog, amelynek egyes fontos eleme az önrendelkezés szabadsága. E határozatban hívták fel a figyelmet arra, hogy az önrendelkezési jog – mint az összes különös személyiségi jog – az egyén autonómiáját, az egyéni döntés szabadságát védi.

5.2.3. A hátrányos megkülönböztetés tilalma, a fogyatékossgal élők védelme

A CRPD 5. cikke deklarálja, hogy a törvény előtt minden személy egyenlő, és mindenféle hátrányos megkülönböztetés nélkül jogosult a törvények által nyújtott védelemre és kedvezményre. Az 5. cikk 2. pontja alapján a részes államok megtiltanak a fogyatékossgal alapján történő bárminemű hátrányos megkülönböztetést, és minden téren biztosítják a fogyatékossgal élő személyek számára a hátrányos megkülönböztetéssel szembeni egyenlő és hatékony jogi védelmet. Az 5. cikk 3. pontja értelmében: az egyenlőség előmozdítása és a hátrányos megkülönböztetés eltörlése érdekében a részes államok minden megfelelő lépést megtesznek, így biztosítva az ésszerű alkalmazkodást.

Az Alaptörvény XV. cikkének (2) bekezdése tartalmazza a diszkrimináció tilalmát, mely szerint Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékossgal, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja. Az Alaptörvény XV. Cikk (4) bekezdése továbbá előírja, hogy Magyarország az esélyegyenlőség megvalósulását külön intézkedésekkel segíti, a XV. cikk (5) bekezdése emellett külön is kiemeli, hogy Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékossgal élőket.

A két évtizedes, töretlen alkotmánybírósági gyakorlat alapján a *hátrányos megkülönböztetés tilalma* arra vonatkozik, hogy a jognak mindenkit egyenlőként, egyenlő méltóságú személyként kell kezelnie, az egyéni szempontok azonos mértékű figyelembevételével kell a jogosultságok és kedvezmények elosztásának szempontjait meghatározni. A megkülönböztetés alkotmányossága tekintetében az Alkotmánybíróság két mércét alkalmazott. Az alkotmányos alapjogok tekintetében megvalósuló egyenlőtlen bánásmód esetén annak alkotmányossága *az alapvető jogok korlátozására irányadó szükségességi-arányossági teszt alapján ítéltető meg*. Bár az Alkotmány – ahogyan az Alaptörvény is – szövegszerűen csak az alapvető jogok tekintetében tiltotta a hátrányos megkülönböztetést, az Alkotmánybíróság szerint e tilalom, ha a megkülönböztetés sérti az emberi méltósághoz való alapvető jogot, kiterjed az egész jogrendszerre.

Az egyenlő bánásmóddal és az esélyegyenlőséggel összefüggésben érdemes arra is utalni, hogy az alapvető jogok biztosa számára az Ajbt. fontos célként fogalmazza meg a *leginkább veszélyeztetett társadalmi csoportokhoz tartozó személyek jogainak fokozott védelmét*, bár a korábbi biztosok is kiemelt figyelmet fordítottak az ebbe a csoportba tartozók alapvető jogainak védelmére, külön törvényi felhívás nélkül is.

Az Alaptörvény tehát az időseket és a fogyatékossgal élőket gondoskodásra szoruló és külön védelmet igénylő csoportként emeli ki. A felsorolt egyes társadalmi csoportok más és más okokból (például az egzisztenciális helyzetük, életkoruk, egészségi vagy mentális állapotuk miatt) minősülhetnek veszélyeztetettnek. Helyzetük miatt kiszolgáltatottabbak

valamennyi állami, közhatalmi beavatkozással szemben, érdekérvényesítő képességük csekély, ezért esetükben súlyos és közvetlen következményekkel járhat, ha az állam nem tesz eleget egyes alkotmányos feladatainak.

A hátrányos megkülönböztetés tilalma és az esélyegyenlőség előmozdítása az állam számára eltérő jellegű, de szorosan összekapcsolódó feladatot jelent. A jogegyenlőség megteremtése, az egyenlő méltóságú személyként kezelés biztosítása elsődleges állami kötelezettség, míg az esélyegyenlőség elősegítése az állam részéről egy jogi lehetőséget biztosít, ugyanakkor bizonyos tulajdonságuk (pl. életkor, betegség, testi fogyatékoság) okán sajátos, kiszolgáltatottabb helyzetük miatt objektíve hátrányba kerülő személyek csoportjainál az állami beavatkozás nem fakultatív feladat: az állam köteles hatékony lépéseket tenni az eredendően, súlyosan egyenlőtlen helyzet felszámolására. A CRPD preambulumban a részes államok elismerik, az emberiség valamennyi tagjának veleszületett méltóságát és értékét, az általános alapelvek¹³ között is hangsúlyozva a veleszületett méltóság és az autonómia tiszteletét, a hátrányos megkülönböztetés és a teljes és hatékony társadalmi részvétel és befogadás fontosságát. Kötelezettséget vállaltak¹⁴ többek között arra, hogy meghoznak minden megfelelő jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést az CRPD-ben foglalt jogok végrehajtása érdekében, megtesznek minden megfelelő intézkedést, ideértve a jogalkotási lépéseket a fogyatékosággal élő személyek hátrányos megkülönböztetését tartalmazó törvények, rendelkezések, szokások és gyakorlat módosítása vagy eltörlése érdekében, a fogyatékos emberek számára is fontos innovatív kutatásokat és fejlesztéseket valósítanak meg vagy segítenek elő, és ezekről hozzáférhető információkat biztosítanak az érintettek számára.

5.2.4. A testi lelki egészséghez való jog

CRPD 25. cikke szerint a részes államok elismerik, hogy a fogyatékosággal élő személyek jogosultak a lehető legmagasabb színvonalú egészségügyi ellátásra a fogyatékoság alapján történő bármiféle hátrányos megkülönböztetés nélkül. A részes államok minden szükséges intézkedést megtesznek, hogy a fogyatékosággal élő személyek hozzáférjenek a nemhez igazodó egészségügyi szolgáltatásokhoz, beleértve az egészséghez kapcsolódó rehabilitációt.

Az Alaptörvény XX. cikk (1) bekezdése értelmében a testi és lelki egészséghez való jog érvényesülése az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint alkotmányi követelményként értelmezendő: az államnak azt az alkotmányos kötelezettségét jelenti, hogy a nemzetgazdaság teherbíró képességéhez, az állam és a társadalom lehetőségeihez igazodva olyan gazdasági és jogi környezetet teremtsen, amely a legkedvezőbb feltételeket biztosítja a polgárok egészséges életmódjához, életviteléhez. Az Alkotmánybíróság utalt arra is, hogy általános ismérvekkel csak egészen szélső esetekre korlátozottan határozhatja meg az állami kötelezettség kritikus nagyságát, vagyis azt a szükséges minimumot, amelynek hiánya már alkotmányellenességhez vezet. Az alkotmánybírósági gyakorlat szerint a testi és lelki egészséghez való jog tehát önmagában alanyi jogként értelmezhetetlen, olyan állami – intézményrendszert fenntartó, működtető – kötelezettségként fogalmazódik meg, amely magában foglalja azt a kötelezettséget, hogy a törvényhozó a testi és lelki egészség bizonyos területein alanyi jogokat határozzon meg.

5.2.5. Az oktatáshoz való jog

CRPD 24. cikk garantálja a fogyatékos személyek oktatáshoz való jogát. *A részes államok elismerik a fogyatékosággal élő személyek oktatáshoz való jogát.* E jog hátrányos

¹³ CRPD 3. cikk Általános alapelvek

¹⁴ CRPD 4. cikk Általános kötelezettségek

megkülönböztetés nélküli, az egyenlő esélyek alapján történő megvalósítása céljából a részes államok befogadó oktatási rendszert biztosítanak minden szinten, továbbá élethosszig tartó tanulási lehetőséget nyújtanak.

Az Alaptörvény XI. cikk (1)-(2) bekezdése alapján minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez, Magyarország ezt a jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező alapfokú, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú, valamint a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja. Az Alaptörvény a személyiség kibontakoztatásának, a tájékozott és felelős polgárrá válásnak az egyik alapvető feltételeként valamennyi magyar állampolgár jogát elismeri a műveltség megszerzésére törekvéshez. E jog érvényesítése szükségszerűen állami cselekvést igényel: az állam az elengedhetetlenül fontos ismeretek megszerzését, a gyermekek megfelelő fejlődését a kötelező – és ezzel összhangban – bárki számára ingyenesen hozzáférhető alapfokú oktatással biztosítja.

Az Alkotmánybíróság a 3046/2013. (II. 28.) AB határozatában kiemelte, hogy az oktatáshoz való jog, valamint az államot terhelő intézményvédelmi kötelezettség tartalmával már több határozatában foglalkozott, az ezekben kifejtett álláspontját pedig az Alaptörvény XI. cikk (2) bekezdésével összefüggésben is fenntartja. Hangsúlyozza, hogy a mindenkori törvényhozó és végrehajtó hatalom alkotmányos joga és egyben kötelessége az oktatási rendszer működtetésének folyamatos figyelemmel kísérése, a felmerülő hibák kijavítása, hiányosságok pótlása, működési zavarok elhárítása, ellehetetlenülés megakadályozása. Az alaptörvényi követelmények keretén belül, indokolt esetben a törvényhozót megilleti az oktatási intézményrendszer módosításának, átalakításának joga. A megtett lépésekért éppúgy, mint a szükséges intézkedések elmaradásáért a felelősség a mindenkori kormányzatot terheli.

5.2.6. A nemzetközi emberi jogi kötelezettségek érvényesítése

Az Alaptörvény Q) cikk (2) bekezdése értelmében Magyarországnak a nemzetközi jogi kötelezettségei teljesítése érdekében biztosítania kell a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját, jelen esetben azt, hogy a magyar jogi szabályozás megfeleljen az Egyezmény által felállított és a Bizottság által jelzett kötelezettségeknek. Ebből egyrészt az következik, hogy a jogrendszerben nem maradhatnak olyan szabályok, amelyek nem egyeztethetők össze az Egyezmény rendelkezéseivel, másrészt az is, hogy ahol szükséges, ott a jogalkotó érdemi és hatékony lépéseket tegyen a hiányzó szabályozás megalkotása érdekében. A CRPD 4. cikke a következők szerint rendelkezik az általános kötelezettségekről:

„1. A részes államok kötelezettséget vállalnak arra, hogy biztosítják és elősegítik valamennyi alapvető emberi jog és szabadság teljes megvalósulását valamennyi fogyatékossgal élő személy számára, a fogyatékossg alapján történő bármiféle hátrányos megkülönböztetés nélkül. Ennek érdekében a részes államok vállalják, hogy:

a) meghoznak minden megfelelő jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést a jelen Egyezményben foglalt jogok végrehajtása érdekében;

b) megtesznek minden megfelelő intézkedést, ideértve a jogalkotási lépéseket a fogyatékossgal élő személyek hátrányos megkülönböztetését tartalmazó törvények, rendelkezések, szokások és gyakorlat módosítása vagy eltörlése érdekében;

c) figyelembe veszik a fogyatékossgal élő személyek emberi jogainak védelmét és előmozdítását valamennyi politika és program során;

d) tartózkodnak minden olyan cselekedetben és gyakorlatban való résztvételtől, amely nem összeegyeztethető a jelen Egyezménnyel, és biztosítják, hogy a hatóságok és közintézmények a jelen Egyezménnyel összhangban tevékenykedjenek;

e) minden megfelelő intézkedést meghoznak bármely személy, intézmény vagy magánvállalkozás által a fogyatékoság alapján történő hátrányos megkülönböztetés felszámolása érdekében;

f) kutatásokat és fejlesztéseket valósítanak meg vagy segítenek elő az egyetemesen tervezett áruk, szolgáltatások, eszközök és létesítmények vonatkozásában, a jelen Egyezmény 2. cikkében meghatározottak szerint, amelyek a lehető legkisebb változtatással és anyagi ráfordítással megfelelnek a fogyatékosággal élő személyek speciális igényeinek, elősegítve felhasználhatóságukat és használatukat, valamint elősegítik az egyetemes tervezést a szabványok és irányelvek kidolgozása során;

g) kutatásokat és fejlesztéseket valósítanak meg, vagy segítenek elő a fogyatékosággal élő személyek számára alkalmas új technológiák, beleértve az információs és kommunikációs technológiákat, a közlekedést/mozgást segítő eszközök, készülékek és segédeszközök elérhetőségének és használatának előmozdítására, elsőbbséget biztosítva az elérhető költséggel járó technológiáknak;

h) hozzáférhető információkat biztosítanak a fogyatékosággal élő személyek számára a közlekedést segítő eszközökről, a készülékekről és segédeszközökről, ideértve az új technológiákat, csakúgy, mint a segítségnyújtás, támogató szolgáltatások és szolgálatok más formáiról;

i) előmozdítják a jelen Egyezményben foglalt jogok oktatását a fogyatékosággal élő személyekkel foglalkozó szakemberek és alkalmazottak számára az e jogok által biztosított jobb segítség- és szolgáltatásnyújtás érdekében.

2. Tekintettel a gazdasági, társadalmi és kulturális jogokra minden részes állam vállalja, hogy a rendelkezésre álló erőforrásai felső határáig, és szükség esetén, a nemzetközi együttműködés keretében, intézkedéseket tesz e jogok teljes megvalósításának fokozatosan történő elérése érdekében, fenntartás nélkül, a nemzetközi joggal összhangban, a jelen Egyezményben foglalt kötelezettségek haladéktalan alkalmazására [...].

4. A jelen Egyezményben semmi nem értelmezhető úgy, mint ami befolyásolja a részes állam jogának, vagy az adott részes állam vonatkozásában hatályos nemzetközi jognak a fogyatékosággal élő személyek jogainak hatékonyabb szabályozását biztosító rendelkezéseit. A jelen Egyezményben részes államok joga, szerződései, szabályozása vagy szokásai által elismert, vagy tartalmazott emberi jogok és alapvető szabadságok nem korlátozhatók vagy csorbíthatók arra hivatkozással, hogy a jelen Egyezmény az adott jogokat vagy szabadságokat nem, vagy csak kisebb mértékben ismeri el [...].”

A szerződések jogáról szóló Bécsi szerződés¹⁵ 31. cikke értelmében a szerződést jóhiszeműen, kifejezéseinek szövegösszefüggésükben szokásos értelme szerint, valamint tárgya és célja figyelembevételével kell értelmezni. A fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló ENSZ Egyezmény 1. cikke értelmében az Egyezmény célja valamennyi emberi jog és alapvető szabadság teljes és egyenlő gyakorlásának előmozdítása, védelme és biztosítása valamennyi fogyatékosággal élő személy számára, és a velük született méltóság tiszteletben tartásának előmozdítása. Az Egyezmény alapelvei között elsőként említi továbbá, hogy a fogyatékosággal élő személyeket is megilleti a veleszületett méltóság, az egyéni autonómia tisztelete, beleértve a saját döntés meghozatalának szabadságát és a személyek függetlenségét.¹⁶ Ebből következően a jelentés tartalmában az emberi méltóság alapjogi védelmének primátusából vezeti le a fogyatékosággal élő személyeket megillető további és felhívott alapjogok érvényesülésének problémáit.

Az alapvető jogok biztosra alkalmas arra, hogy a maga semleges és kiegyensúlyozó, közvetítő szerepével, illetve a kizárólag az alapjogvédelemre fókuszáló tevékenységével, az ENSZ nemzeti emberi jogi intézményeként valós tartalmat adjon a CRPD-ben foglaltaknak.

¹⁵ Magyarországon kihirdette az 1987. évi 12. törvényerejű rendelet

¹⁶ CRPD 3. cikk a) pont

6. Az ügy érdeme tekintetében

Az ombudsmani látogatás célja a Székhelyintézmény működésének megismerése és alapvető, emberi jogi szempontú monitorozása volt. A Fot. alapelvei között rögzíti – és valamennyi fogyatékoságüggyel foglalkozó jelentésben is kiemelem –, hogy az államnak, a társadalom szervezeteinek és tagjainak oly módon kell tevékenységüket végezni, hogy az ne okozhasson olyan károsodást, amely fogyatékoság kialakulásához vezet, illetve *olyan körülményeket kell létrehozni, amelyben a fogyatékos emberek képesek lesznek teljesebb életre és a fogyatékoságukból fakadó terheik csökkenthetőek.*¹⁷ A tervezési, döntési folyamatok során kiemelten kell kezelni a fogyatékos személyek sajátos szükségleteit, és figyelemmel kell lenni arra, hogy a fogyatékos személyek, a bárki által igénybe vehető lehetőségekkel csak különleges megoldások alkalmazása esetén élhetnek. A fogyatékos személyeket érintő döntések során tekintettel kell lenni arra, hogy a fogyatékos személyek a társadalom és a helyi közösség egyenrangú tagjai, ezért meg kell teremteni azokat a feltételeket, amelyek lehetővé teszik számukra a társadalmi életben való részvételt.¹⁸ Az állam köteles gondoskodni a fogyatékos személyeket megillető jogok érvényesítéséről, a fogyatékos személyek hátrányait kompenzáló intézményrendszer működtetéséről a nemzetgazdaság mindenkori lehetőségeivel összhangban.¹⁹

A CRPD önálló életvitelről és a közösségbe való befogadásról szóló 19. cikke rögzíti:

„Az Egyezményben részes államok elismerik *a fogyatékosággal élő személyek egyenlő jogát a közösségben való élethez és másokkal egyenlő szabad döntéshez való jogát*; minden szükséges és hatékony intézkedést megtesznek annak érdekében, hogy a fogyatékosággal élő személyek teljes mértékben élvezhessék *e jogaikat és a teljes közösségi befogadást és részvételt*, beleértve a következők biztosítását:

a) a fogyatékosággal élő személyeknek *másokkal azonos alapon lehetőségük van lakóhelyüknek és annak megválasztására, hogy hol és kivel élnek együtt, és nem kötelezhetőek bizonyos megszabott körülmények között élni*;

b) a fogyatékosággal élő személyek számára *hozzáférési lehetőséget biztosítanak többféle otthoni, intézményi és egyéb közösségi támogató szolgálathoz, beleértve azt a személyes segítséget, mely a közösségben éléshez és a közösségbe történő beilleszkedéshez, valamint a közösségtől való elszigetelődés és kirekesztődés megelőzése céljából szükséges.* [...]”

A CRPD 19. cikkében foglalt önálló életvitelhez való jog többek között azt is jelenti, hogy *a fogyatékosággal élő egyének számára minden adott ahhoz, hogy éljenek a választás és az irányítás lehetőségével saját életüket illetően*, továbbá az életükkel kapcsolatos minden döntést meghozhassanak. A személyes autonómia és az önrendelkezés az önálló életvitel alapvető eleme, ideértve a közlekedéshez, az információkhoz, a kommunikációhoz és a személyes segítségnyújtáshoz való hozzáférést, a lakóhelyet, a napirendet, a szokásokat, a tisztességes foglalkoztatást, a személyes kapcsolatokat, a ruházkodást, a táplálkozást, a higiénéjét és az egészségügyi ellátást, a vallásos, kulturális, szexuális és reprodukciós jogokat. Az önálló életvitel az egyén autonómiájának és szabadságának elengedhetetlen része, de nem feltétlenül jelenti azt, hogy egyedül kell élni. Nem értelmezhető kizárólag a napi tevékenységek egyedül történő végzésére való képességként. Inkább választási és ellenőrzési lehetőségnek kell tekinteni, a veleszületett méltóság és az egyéni autonómia tiszteletben tartásának megfelelően, a CRPD 3. cikkének a) pontjában foglaltak szerint.

A közösségbe való befogadás joga a teljes és hatékony társadalmi részvétel és befogadás elvéhez kapcsolódik, amelyet többek között a CRPD 3. cikkének c) pontja fogalmaz meg. Ez

¹⁷ Fot. 2. § (1) bekezdés

¹⁸ Fot. 2. § (3)-(4) bekezdés

¹⁹ Fot. 2. § (5) bekezdés

teljes társadalmi életet és a nyilvánosság számára rendelkezésre álló valamennyi szolgáltatáshoz, valamint a fogyatékossgal élő személyek számára abból a célból rendelkezésre álló támogató szolgáltatásokhoz való hozzáférést foglalja magában, hogy a társadalmi élet minden szférájába teljes mértékben befogadást nyerjenek és azokban részt vehessenek. Ezek a szolgáltatások többek között a lakhatáshoz, a közlekedéshez, a bevásárláshoz, az oktatáshoz, a foglalkoztatáshoz, a szabadidős tevékenységekhez és a nyilvánosság rendelkezésére álló valamennyi egyéb létesítményhez és szolgáltatáshoz, például a közösségi médiához kapcsolódnak. A jog magában foglalja a közösség minden politikai és kulturális jellegű intézkedéséhez és eseményéhez, többek között a nyilvános találkozókhoz, sporteseményekhez, kulturális és vallási fesztiválokhoz és minden olyan tevékenységhez való hozzáférést, amelyben a fogyatékossgal élő személy részt kíván venni.

A CRPD 28. cikke deklarálja *a megfelelő életszínvonal biztosításának* kötelezettségét, melynek keretein belül biztosítani kell a fogyatékossgal élő személyek számára az állami lakhatási programokhoz való hozzáférést is.²⁰

ACRPD 19. cikke új alapokra helyezi a fogyatékos személyek önálló életviteléről, illetve lakóhelyének megválasztásáról való gondolkodást. A fogyatékos személyek esetében a drágább, tömegmértű bentlakásos intézményi ellátással (szociális szakellátással) szemben előnyben kell részesíteni. az érintettek számára kedvezőbb, családi környezetben, illetve az önálló lakásban vagy lakóotthonban való élet biztosítását, és az ezeket elősegítő közösségi alapú szolgáltatások (szociális alapszolgáltatások) megteremtését, illetve fejlesztését.

Az OFP Lakhatás címszóval ellátott 7.2. alpontja szerint a fogyatékos személyek lakhatásával kapcsolatos döntések és programok tervezése és végrehajtása során különös súllyal kell figyelembe venni az önrendelkezés és a társadalmi integráció alapelvét.

A kormányzati stratégia²¹ alapján folytatni szükséges a fogyatékos személyek számára ápolást-gondozást nyújtó szociális intézményi férőhelyek kiváltását, hangsúlyt fektetve a kiváltással érintett személyek és intézmények felkészítésére, tájékoztatására, támogatására, egyebek mellett a kiváltást támogató mentorhálózat bővítése útján.

Ezzel párhuzamosan fontos fejlesztési irány a támogatott lakhatás elterjesztését szolgáló fejlesztések indítása, a kapcsolódó jó gyakorlatok felhasználásával, tapasztalati szakértők bevonásával. Az otthoni környezetben maradás elősegítése érdekében bővíteni szükséges az önálló életvitelt elősegítő szociális alapszolgáltatások, és a lakóhelyhez közeli szolgáltatások körét. Át kell tekinteni a lakások és a lakókörnyezet akadálymentesítésének támogatási rendszerét, az esetleges alternatív megoldások – egyebek mellett a fogyatékos felnőttek által igénybe vehető szociális bérlakások vagy az önálló tulajdonú speciális előtakarékosági formák – számbavétele mellett.

A Szocvtv. 75. § (1) bekezdése értelmében támogatott lakhatás a fogyatékos személyek, a pszichiátriai betegek – ide nem értve a demens személyeket – és a szenvedélybetegek részére biztosított ellátás, amely az életkornak, egészségi állapotnak és önellátási képességnek megfelelően, az ellátott önálló életvitelének fenntartása, illetve elősegítése érdekében biztosítja a lakhatási szolgáltatást; az önálló életvitel fenntartása, segítése érdekében a mentálhigiénés, szociális munka körébe tartozó és egyéb támogató technikák alkalmazásával végzett életvitelt; a közszolgáltatások és a társadalmi életben való részvételt segítő más szolgáltatások igénybevételeiben való segítségnyújtást; az ellátott komplex szükségletfelmérése alapján, erre vonatkozó igény esetén a felügyeletet, az étkeztetést, a gondozást, a készségfejlesztést, a tanácsadást, a pedagógiai segítségnyújtást, a gyógypedagógiai segítségnyújtást, a szállítást, a háztartási vagy háztartást pótló segítségnyújtást. A SzCsM rendelet pedig rendelkezik a támogatott lakhatás részletszabályairól.

²⁰ CRPD 28. cikk 2. d) pont

²¹ 1295/2019. (V. 27.) Kormány határozat - A fogyatékossgal élő személyek számára ápolást-gondozást nyújtó szociális intézményi férőhelyek kiváltásáról szóló 2019-2036. évekre vonatkozó hosszú távú koncepcióról

A fentiekből következően a nagy létszámú bentlakásos intézményi ellátás természeténél fogva sérti a CRPD 19. cikkében deklarált önálló életvitelhez és közösségi befogadáshoz való jogot, és összességében alkalmas arra, hogy az érintett fogyatékos személyek vonatkozásában a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való joggal, az egyenlő bánásmód követelményével, a fogyatékossgal élő személyek kiemelt védelmének állami kötelezettségével összefüggésben visszásság gyanúját és bekövetkezésének lehetőségét vesse fel. A nagy csoportokat befogadó otthonok különösen veszélyesek a gyermekek esetében, akik számára semmi nem helyettesítheti a családban való nevelkedés igényét.

6.2. Tárgyi és infrastrukturális feltételek tekintetében

Az elmúlt években több ombudsmani jelentés²² is rögzítette, hogy a bentlakásos intézményi lét ugyan számos kérdésben megoldást jelenthet a rászoruló személyek hétköznapi élete tekintetében, azonban a nagylétszámú intézmények diszfunkciói (hiányzó személyi és tárgyi feltételek, túlszűfoaltság) miatt olyan kiszolgáltatott helyzetet is teremtenek, amelyek jellemzően a fogyatékossgal élő személyek alapvető jogai tekintetében visszásság gyanúját vetik fel.

A vizsgálat feltárta, hogy a Székhelyintézményben a 140 fő ápolás-gondozását biztosítani hivatott Főépület valamennyi lakószobájában 7 főt helyeztek el, így nem biztosított sem az egy ellátott személyre jutó legalább 6 m² lakóterület, sem pedig a lakószobaként maximum 4 fő elhelyezésének követelménye.²³ Az épület állapota leromlott, elavult, korszerűtlen, a szobák zsúfoaltságát növeli, hogy számos szobában az állandó berendezés részét képezik a fürdetőágyak és a lakók szakszerű ellátásához szükséges más segédeszközök. Valamennyi lakó- és fürdőszoba, a berendezési tárgyak mielőbb felújításra szorulnak. Egyes gondozási egységekben (pl. D gondozási egység) a súlyosan halmozottan fogyatékos személyek számára valamennyi ellátási tevékenység (így a fejlesztő foglalkozások, a tisztálkodás, étkezés) egyedüli és kizárólagos helyszíne a lakószoba; több lakónál még abban az esetben is, ha a fogyatékos személy egészségi állapota egyébként lehetővé tenné, hogy – segítséggel ugyan, de – rendszeresen elhagyja a gondozási egységet. A Székhelyintézmény Főépületéhez tartozó udvarrészek a rendeltetésüknek (pihenés, szabadidős tevékenységek) nem felelnek meg, az udvaron található vasból készült rozsdás libikókák és forgók kifejezetten balesetveszélyesek. Az udvaron tárolt kiselejtezett eszközök pedig magát az udvart is zsúfoaltá teszik.

A Székhelyintézmény hiánypótló jelleggel egyedülként lát el súlyos és halmozott fogyatékossgal élő kiskorúakat a vármegyében, ezért a speciális szolgáltatás fenntartása indokolt és szükséges. Különös tekintettel arra, hogy a gyermekvédelmi szakellátásba vett gyermekek ellátásáról is a Székhelyintézménynek kell gondoskodnia. Ugyanakkor álláspontom szerint a személyi és tárgyi feltételek vonatkozásában jelentős hiányosságokkal rendelkező intézményekben, így a vizsgált Székhelyintézményben élő személyek alapvető jogainak sérelme, annak folyamatos fenntartása az ideiglenes hatályú működési engedélyek hatályának meghosszabbításával, az ellátás iránt megnövekedett igényre való hivatkozással önmagában nem indokolható.

Hangsúlyozom ennek kapcsán, hogy az ellátási érdekre való hivatkozás keretében nem csupán a működés jogszerűségének adminisztratív garanciáiról szükséges gondoskodni, hanem az intézményi férőhelyek kiváltásáig az elhanyagolt tárgyi és személyi körülmények haladéktalan megszüntetéséről is, hiszen az ilyen körülmények között – egyes esetekben hosszú évek, évtizedek óta – élő ellátott személyek számára a legtöbb esetben a bentlakásos intézmény

²² AJB-1195/2017, AJB-816/2021; AJB-466/2021; AJB-1893/2021, AJB-1495/2022.

²³ SzCsM rendelet 42. §. (1) bekezdés

az életük egyetlen színtere.²⁴ Előbbi megállapításom a Székhelyintézmény vonatkozásában különösen helytálló, figyelemmel az intézményben élő magas támogatási szükségletű személyek nagy számára, akik a fogyatékossgal élő emberek rendkívül kiszolgáltatott és sérülékeny csoportjaként jellemezhetők.

A férőhely-kiváltási program időben gyorsabb ütemezése mellett szükséges lehet a továbbfejlesztés lehetőségeit is felmérni. Fokozott hangsúlyt kell fektetni ugyanis a magas támogatási szükséglettel, többszörös fogyatékossgal élő személyek tekintetében azon megoldások kidolgozására, amely számukra is reális lehetőséget biztosít a nagy férőhelyszámú bentlakásos intézmények elhagyására. Az ehhez szükséges személyi, tárgyi és infrastrukturális feltételeket is meg kell teremteni.

A Székhelyintézmény a 2019-ben bekövetkezett jogszabályi változás ellenére mindeddig nem készített tervet a kiskorú ellátottak kitagolásának ütemezésére. A Székhelyintézmény jelenlegi férőhelykiváltási terve a kiskorúakra kifejezetten úgy tekint, hogy a támogatott lakhatás ellátási forma a kiskorúak esetén nem releváns, mivel azok önellátó képességét az ellátási forma szempontjából nem lehet értelmezni. Ez a nézőpont azonban mind a CRPD egyezményvel, mind a magyar jogi szabályozással ellentétes, ezért az intézményi férőhelykiváltási terv felülvizsgálata szükséges a kiskorú ellátottak vonatkozásában.²⁵

A CRPD kommentár²⁶ felhívja a figyelmet arra, hogy a részes államok gyakran a fogyatékossgal élő személyeket – amennyiben azok túl nagy igényeket támasztanak a személyes segítségnyújtás területén – úgy ítélik meg, hogy számukra az intézményi ellátás az egyedüli megoldás. Ilyen fogyatékossgai kategóriába tartoznak a fogyatékos kiskorúak és a súlyosan, halmozottan sérültek, akiket gyakran úgy tekintenek, mint akik „képtelenek” intézményen kívüli életre vagy az intézményen kívüli ellátásuk a személyes szolgáltatásokra tekintettel túl költséges lenne. Ez a felfogás azonban ellentétes a CRPD 19. cikkével, mely az önálló életvitel és a közösségbe való befogadáshoz való jog tekintetében nem tesz különbséget egyes fogyatékossgal élő személyek között, hanem annak érvényét „valamennyi fogyatékossgal élő személyre kiterjeszti, tekintet nélkül szellemi képességük, önálló működésük, vagy támogatási igényük mértékére.”

A Székhelyintézményben tapasztalt hiányosságok (így például a megfelelő, nyugodt, csendes környezet, 1-2 fő elhelyezésére alkalmas lakószoba, a szakmai személyzet állandóságának hiánya) alapján, szintén sürgős feladat az autizmus spektrum zavarral élő személyek speciális szükségleteinek megfelelő ellátási körülmények, és ennek személyi és infrastrukturális feltételeinek biztosítása.

Összességében a Székhelyintézmény Főépületében tapasztalt tárgyi feltételek hiányosságai sértik az SzCsM rendeletben foglalt előírásokat,²⁷ a tárgyi feltételek hiányai pedig az ellátott személyeknek a Szoc tv. 94/E § (4) bekezdésében is rögzített alapjogait,²⁸ valamint a CRPD alapelveként rögzített emberi méltósághoz, a CRPD 19. cikkében meghatározott önálló életvitelhez, valamint a CRPD 28. cikkében deklarált megfelelő életszínvonal és szociális védelemhez való jogának sérelméhez vezetnek.

A Székhelyintézmény 12 férőhelyes *Lakóotthonának működése megfelel a jogszabályi feltételeknek* abban a tekintetben, hogy a lakók családias körülmények között két- illetve három ágyas szobákban élnek, nemenkénti fürdőszobával és mellékhelyiségekkel. A közösségi élet és a szabadidős tevékenységek helyszíne egy tágas, közös ebédlő. A Székhelyintézmény mentálhigiénés csoportjának köszönhetően a szabadidő hasznos eltöltésére és programok

²⁴ AJB-1495/2022. számú jelentés,

²⁵ 2019. január 1-jével kerültek bevezetésre a Szocvtv-be a kiskorúak támogatott lakhatásban történő ellátásának alapvető feltételei, mely által a kötelezően nyújtott szolgáltatási elemek kerültek meghatározásra. (Szocvtv. 75. § (7a) bekezdés)

²⁶ Általános észrevétel a 19. cikkről: Önálló életvitel és közösségbe való befogadás. II.B. 21. pont.

²⁷ SzCsM rendelet 40. §. (3) bekezdés, 41.§, 42. §,

²⁸ A személyes gondoskodást nyújtó szociális intézmény az általa biztosított szolgáltatást olyan módon végzi, hogy figyelemmel legyen az ellátást igénybe vevőket megillető alkotmányos jogok maradéktalan és teljes körű tiszteletben tartására, különös figyelemmel az élethez, emberi méltósághoz, a testi épséghez, a testi-lelki egészséghez való jogra.

szervezésére is külön figyelmet fordítanak az intézmény munkatársai. Fejlesztő foglalkoztatásban 9 fő vesz részt, amelynek a Főépületben kialakított külön helyiség és egy a Főépületen kívüli, 2018-ban kialakított helyiség biztosít helyet, ahol jogszabályi előírásoknak megfelelően, korszerű körülmények között dolgozhatnak a lakók.

A Székhelyintézmény *Lakóotthona tehát megfelelően gondoskodik* a lakók egészségének védelméről, a lakók megfelelő életkörülményeinek biztosításáról, a képességeik fejlesztéséről, emberi méltóságuk tiszteletben tartásáról.

Hangsúlyoznom kell azonban, hogy annak megválasztása és az arra vonatkozó döntés, hogy hogyan, hol és kivel élünk az önálló életvitel és a közösségbe való befogadáshoz való jog lényege. Ezért az egyéni választás nem korlátozódik a lakóhelyre, hanem egy személy életkörülményeinek valamennyi szempontjára kiterjed: egy személy napirendjére, napi rutinjára, valamint életmódjára, életstílusára.²⁹ Amint azt a CRPD általános kommentárja is rögzíti: az önálló életvitel és a közösségbe való befogadás joga egyaránt *bármilyen bentlakásos intézményen kívüli életkörülményeket jelent*. A bentlakásos intézmények esetén nem „csupán” arról van szó, hogy konkrét épületben vagy körülmények között kell élni, hanem elsősorban arról, hogy bizonyos életkörülmények és életviteli körülmények előírása folytán az egyén elveszíti személyes választási lehetőségét és autonómiáját. Ki kell emelnem ezzel összefüggésben, hogy *a nagyméretű, több mint száz személyt befogadó intézményeket felváltó önálló életviteli körülménynek nem tekinthetők sem az öt-nyolc egyént befogadó kisebb csoportos otthonok, sem pedig az egyedi otthonok, ha az intézmények vagy az intézményi elhelyezés egyéb meghatározó elemei jellemzik ezeket*.

Habár az intézményi körülmények méretben, elnevezésben és kialakításban különbözhetnek, vannak bizonyos meghatározó elemek: a segítőkét másokkal közösen kell igénybe venni, és az egyénnek nincs vagy csak korlátozott befolyása van arra, hogy kitől fogadhat el segítséget, elszigeteltség és szegregáció a közösségen belüli önálló élettől, a mindennapi döntések feletti irányítás hiánya, a választási lehetőség hiánya azt illetően, hogy az egyén kivel él együtt, a személyes akarattól és preferenciáktól független merev rutin, egyének csoportja számára előírt azonos tevékenységek, azonos helyen bizonyos fennhatóság mellett, a szolgáltatásnyújtás során megnyilvánuló paternalista megközelítés, az életkörülmények felügyelete, emellett pedig általában az egyazon környezetben élő fogyatékos személyek számának aránytalansága. *Az intézményi keretek a fogyatékossgal élő személyek számára bizonyos mértékű választási és irányítási lehetőséget nyújthatnak, ám ezek a lehetőségek az élet konkrét területeire korlátozódnak, és nem változtatnak az intézmény szegregáló jellegén*.

A Székhelyintézmény Lakóotthonának lakói egy nagy férőhelyszámú bentlakásos intézménnyel azonos telephelyen élnek, hasonló életmódot és szigorúan kötött napirendet követnek, mint a Főépületben élő társaik. Választási lehetőség nélkül, ugyanazokat az ételeket fogyasztják, és számos közös program, esemény helyszínéül is a bentlakásos intézmény Főépülete szolgál. Az előbbi levezetésből következően *a Székhelyintézmény Lakóotthona tekintetében a pozitív körülmények rögzítése ellenére is megállapítható, hogy a megfelelő tárgyi és infrastrukturális körülmények biztosítása mellett is sérül a CRPD 19. cikkében deklarált önálló életvitelhez való jog*.

6.3. A személyi feltételek tekintetében

A helyszíni vizsgálat során kapott tájékoztatás szerint a Székhelyintézményben engedélyezett szakmai és funkcionális dolgozói összlétszám 134,5 fő, amelyből a 2022. december 31-i adatok szerint 133 fő volt a betöltött létszám. A Székhelyintézmény a működéséhez szükséges jogszabályi minimum feltételeket biztosítja.³⁰ Jelentős mértékű

²⁹ Általános észrevétel a 19. cikkről: Önálló életvitel és közösségbe való befogadás. (CRPD kommentár) 24. pont.

³⁰ SzCsM rendelet 2. számú melléklet

ugyanakkor a dolgozói fluktuáció (2022-ben összesen 35 fő munkatársnak szűnt meg a munkaviszonya az intézményben, míg ugyanebben az évben csupán 25 fő munkatársat vettek fel) és komoly problémát jelent az arra alkalmas, elhivatott és szakképzett munkatársak hiánya.

Ez utóbbi kapcsán nem hagyható figyelmen kívül az a körülmény, amelyet Hivatalom vizsgálati tapasztalatai, a szakemberek és a szociális ellátórendszer munkatársainak jelzései is megerősítettek, hogy az alacsony bérezés és a fizikailag, valamint mentálisan is rendkívül megterhelő munka, továbbá a motiváció hiánya miatt egyre többen hagyják el a szociális pályát. Az egészségügy és az oktatás területén történt bérrendezés elszívó hatása a szociális szakápolók, valamint a pedagógusok vonatkozásában is érezhető, valamint sokan külföldön vállalnak munkát magasabb bérezés reményében. A szakdolgozók elvándorlása következtében az ellátás szakmai színvonala csökken; a Székhelyintézményben néhány évvel ezelőtt még 5 ember látta el azokat az ápolási-gondozási feladatokat, amelyeket jelenleg 3 ember végez. A Székhelyintézményben jelenleg nincs alkalmazásban szakképzett gyógytornász³¹, gyógypedagógus végzettségű munkatárs sem, fejlesztő pedagógusok és gyógypedagógiai asszisztensek végzik a fejlesztéseket.

Szintén több vizsgálatom során érkezett az a szakmai észrevétel a szociális szférában tevékeny szakemberektől, hogy az érintett fogyatékos személyek szükségleteihez igazodó, megfelelő színvonalú ellátás biztosítását a jogszabályi minimumfeltételek sem garantálják. A Székhelyintézmény vonatkozásában pedig külön nehezíti a helyzetet, hogy az utóbbi időben növekedett az egyre súlyosabb, kifejezetten magas támogatási szükségletű ellátottak száma, akiknek az ellátása szakképzett munkaerő igénybevételét feltételezi. A Székhelyintézményben a vezető elmondása szerint tapasztalható az a tendencia, hogy a személyi feltételek biztosítása érdekében kénytelenek a 8-10 osztályra épülő, szociális ápoló-gondozó alap-képzésben részt vett munkavállalókat is alkalmazni.³² Az új, elsősorban fiatal munkavállalók munkához való hozzáállása sok esetben nem megfelelő, gyakori, hogy az új munkatársak még a próbaidő lejárta előtt elhagyják az intézményt.

A személyi feltételek vonatkozásában tartósan fennálló hiányosságok összességében alapvető joggal kapcsolatos visszásság gyanúját vetik fel.

Mindezekre tekintettel megállapítom, hogy a személyi és tárgyi feltételek tartós hiánya miatt többször meghosszabbított ideiglenes hatályú bejegyzés alapján működő bentlakásos intézmények, így a jelen ügyben is érintett Székhelyintézménynek a hivatalból indult vizsgálat során feltárt hiányosságokkal való működése, az érintett fogyatékos személlyel élő személyek vonatkozásában a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való joggal, az egyenlő bánásmód követelményével, a fogyatékos személlyel élő személyek kiemelt védelmének állami kötelezettségével összefüggésben visszásságot okoz, továbbá nem felel meg a CRPD 4. cikkéből eredeztethető nemzetközi kötelezettségeknek sem, megsértve az érintett személyeknek a CRPD 19. cikkében rögzített önálló életvitelhez, közösségbe való befogadáshoz való jogát, valamint a CRPD 28. cikkében rögzített megfelelő életszínvonalhoz és szociális védelemhez való jogát.

6.4. Egészségügyi ellátáshoz való egyenlő esélyű hozzáférés

A CRPD 25. cikke értelmében a részes államok elismerik, hogy „a fogyatékos személlyel élő személyek jogosultak a lehető legmagasabb színvonalú egészségügyi ellátásra a fogyatékos alapján történő bármiféle hátrányos megkülönböztetés nélkül. A részes államok minden szükséges intézkedést megtesznek, hogy a fogyatékos személlyel élő személyek hozzáférjenek a

³¹ Bár gyógytornász foglalkoztatására jogszabály nem kötelezi az intézményt, de korábban alkalmaztak ilyen munkakört betöltő munkatársat is. Mindemellett szakmailag is egyértelműen indokolt lenne a 140 fős, mozgásában általában korlátozott ellátottat gondozó intézményben akár több gyógytornász foglalkoztatása is

³² Hasonló problémát tárt fel a AJB-261/2017. számú jelentés

nemhez igazodó egészségügyi szolgáltatásokhoz, beleértve az egészséghez kapcsolódó rehabilitációt. A részes államok különösképpen:

a) a más személyeknek biztosítottal azonos terjedelmű, minőségű és színvonalú ingyenes vagy megengedhető árú egészségügyi ellátást és egészségügyi programokat biztosítanak a fogyatékossgal élő személyeknek, beleértve a szexuális és reprodukív egészség területét, valamint a lakossági közegészségügyi programokat; ...

d) kötelezik az egészségügyi szakembereket, hogy a fogyatékossgal élő személyek számára ugyanolyan színvonalú ellátást biztosítsanak, mint mások számára, beleértve a szabad és tájékoztatáson alapuló hozzájárulás alapján nyújtott ellátást – többek között – a fogyatékossgal élő személyek emberi jogaira, méltóságára, autonómiájára és szükségleteire vonatkozó tudatosság felkeltésével a képzésen, valamint az állami és magán egészségügyi ellátás etikai normáinak közzétételén keresztül. ...”

Az Alaptörvény XX. cikke rögzíti, hogy mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez. A fogyatékos személy egészségügyi ellátása során – az Eütv. rendelkezéseivel összhangban – figyelemmel kell lenni a fogyatékossgából adódó szükségleteire. A fogyatékos személy számára biztosítani kell – a fogyatékossgával összefüggésben – az állapota javításához, az állapotromlása megelőzéséhez szükséges rendszeres és hatékony egészségügyi ellátást. A fogyatékos személyeket ellátók speciális képzésének és továbbképzésének lehetőségét biztosítani kell. A fogyatékos személy egészségügyi ellátása során törekedni kell arra, hogy az ellátás segítse elő a rehabilitációját, társadalmi beilleszkedését, továbbá, hogy ne erősítse a betegség tudatát.³³

A Székhelyintézményben az orvosi ellátást egy intézményi orvos, két pszichiáter, egy neurológus, egy ortopéd szakorvos látja el megbízási szerződés alapján. Az orvosokkal az együttműködés jó, a rendeléseken kívül igény esetén személyesen és telefonon is rendelkezésre állnak.

A Székhelyintézmény munkatársainak beszámolója alapján komoly problémát okoz a szakrendelésre előjegyzett időpont és a betegszállítás összehangolása, valamint sok esetben a lakók kórházból történő hazaszállítása is. A beteget kísérő személy biztosítása ugyanis, a gondozási részlegeken beosztott dolgozói létszámot a betegszállítások és szakrendelések alkalmával lecsökkenti, mindez az érintett részlegben a lakók ellátását megnehezíti. Megoldást jelentene a betegszállító szolgáltatás vagy támogató szolgálatok igénybevétele, viszont a betegszállító kísérő nélkül nem szállítja haza az ellátottat, illetve a betegszállításra sokat kell várni az ellátottaknak, akik fogyatékossgukból adódóan, nem ismerik a „türelmes várakozást”, így feszültebbé, ingerlékenyebbé válnak.

A betegszállítással kapcsolatos rendszerszintű probléma már korábbi vizsgálatok során is felmerült.³⁴ A vonatkozó jelentés rögzítette, hogy noha a szociális ellátórendszer egyes szolgáltatásai vonatkozásában a támogató szolgálatokon keresztül, az egészségügyi intézmények pedig a betegszállító szervezetek által hivatottak támogatni a fogyatékos vagy mozgásában korlátozott személyek közszolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférését. A támogató szolgálatok, illetve a betegszállító szolgálatok országos lefedettségi és kapacitáshiánya miatt az érintett személyek meglehetősen kiszolgáltatott helyzetbe kerülnek, és az egészségügyi, oktatási, habilitációs, rehabilitációs közszolgáltatásokhoz nem, vagy csak jelentős erőn felüli nehézségek árán jutnak hozzá.³⁵

Jó gyakorlatként emelendő ki, hogy a Székelyintézmény hivatalosan is jelezte a betegszállítással kapcsolatos problémát a betegjogi képviselőnek és a támogató szolgálatok segítségét kérte a gördülékenyebb, kevesebb várakozási idővel megvalósuló szállításban való közreműködésben. Az egyes intézmények, a támogató szolgálatok és a betegszállítók közötti

³³ Fot. 12.§ (1)-(3) bekezdések

³⁴ lásd. AJB-261/2017. számú vizsgálati jelentés

³⁵ Fot. 12. § (1)-(3) bekezdések

hatékony és érdemi kommunikáció egyértelműen támogatná az érintett fogyatékos személyek érdekeit, a szállítással kapcsolatos anomáliák feloldását.

Az egészségügyi ellátással kapcsolatosan további problémát jelent az utóbbi időben az MRSA fertőzéssel hazabocsátott ellátottak számának növekedése. Emiatt akár egész osztályok kerülhetnek szoros megfigyelés, zárlat alá. A Székhelyintézmény ebben az esetben igyekszik minden szükséges intézkedést (fertőzött beteg elkülönítése, kontakt személyek szűrése, védőfelszerelések biztosítása) megtenni a lakók védelme érdekében. *Jelezték a betegjogi képviselőnek ezt a problémát is, és kérték, hogy a kórházból hazatérő intenzív ellátásban részesült, műtéten, sebészeti beavatkozáson átesett lakókat, prevenció jelleggel még a hazatérés előtt szűrjék le, így az intézmény is felkészülten tudná visszavinni őket lakókörnyezetükbe, nem veszélyeztetve a többi lakó egészségét sem.*

Az intézmény munkatársai arról is beszámoltak, hogy az egészségügy, a kórházak nincsenek felkészülve a sérült emberek fogadására és ellátására. Gyakran a lakók ápolatlanul, felfekvésekkel érkeznek haza a kórházból. Szükséges megjegyezni, hogy a bentlakásos intézmények lakóinak fekvőbeteg és/vagy szakorvosi ellátása évek óta problémát jelent szinte valamennyi, az elmúlt években az alapvető jogok biztosa által vizsgált intézményben. Szükségesnek látszik továbbra is a fogyatékos otthonok lakói aktuális egészségügyi ellátásának monitorozása.

Mindezekre figyelemmel megállapítottam, hogy a vizsgált Székhelyintézményben a betegellátással és a betegszállítással összefüggésben feltárt gyakorlat az érintettek vonatkozásában az egészségügyi ellátáshoz való egyenlő esélyű hozzáférést jelentősen megnehezítheti, a szabad mozgáshoz való jogot, a helyváltoztatás jogát ellehetetlenítheti. Ebből következően a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való joggal, és az önrendelkezés szabadságával, továbbá az egyenlő bánásmód követelményével, a fogyatékossgal élő személyek kiemelt védelmének állami kötelezettségével összefüggésben alapjogi visszásság bekövetkezésének lehetőségét hordozza, továbbá nem felel meg a CRPD 4. cikkéből eredeztethető nemzetközi kötelezettségeknek sem.

6.5. Oktatáshoz való jog kapcsán

A CRPD 24. cikke biztosítja a fogyatékossgal élő személyek oktatáshoz való jogát. Ennek értelmében a részes államok elismerik a fogyatékossgal élő személyek oktatáshoz való jogát. *„E jog hátrányos megkülönböztetés nélküli, az egyenlő esélyek alapján történő megvalósítása céljából a részes államok befogadó oktatási rendszert biztosítanak minden szinten, továbbá élethosszig tartó tanulási lehetőséget nyújtanak az alábbiakra figyelemmel:*

a) az emberben rejlő képességek, méltóságérzet és önbecsülés teljes mértékű kifejlesztése, valamint az emberi jogok, alapvető szabadságok és az emberi sokszínűség tiszteletben tartásának erősítése;

b) a fogyatékossgal élő személyek személyiségének, tehetségének és alkotóképességének, valamint mentális és fizikai képességeinek lehető legteljesebb kifejlesztése;

c) a szabad társadalomban való tényleges részvétel lehetővé tétele a fogyatékossgal élő személyek számára.

2. E jog érvényesítése során a részes államok biztosítják az alábbiakat:

a) a fogyatékossgal élő személyeket fogyatékossguk alapján nem zárják ki az általános oktatási rendszerből, és a fogyatékossgal élő gyermekeket fogyatékossguk alapján nem zárják ki az ingyenes és kötelező alapfokú oktatásból, valamint a középfokú oktatásból;

b) a fogyatékossgal élő személyek a lakóközösségükben élő többi személlyel azonos alapon férnek hozzá a befogadó, minőségi és ingyenes alapfokú oktatáshoz, valamint a középfokú oktatáshoz;

c) gondoskodnak az egyén igényeihez történő ésszerű alkalmazkodásról;

d) a fogyatékossgal élő személyek megkapják a hatékony tanulásukat előmozdító szükséges támogatást az általános oktatási rendszerben;

e) hatékony, személyre szabott támogató intézkedéseket biztosítanak, a tudományos és társadalmi fejlődés legmagasabb fokának elérését segítő környezetben, a teljes körű integráció céljával összhangban.”

A CRPD kiemelt figyelmet szentel a fogyatékossgal élő gyermekek védelmének³⁶, hogy más gyermekekkel azonos alapon biztosítsák valamennyi emberi jog és alapvető szabadság teljes körű gyakorlását a fogyatékossgal élő gyermekek számára. Minden, a fogyatékossgal élő gyermekekkel kapcsolatos intézkedés során elsődlegesen a gyermek legfőbb érdekeit kell figyelembe venni.

A gyermekek jogainak kiemelt védelme az Alaptörvényben is hangsúlyosan megjelenik. Az Alaptörvény XV. cikk (5) bekezdés értelmében Magyarország külön intézkedésekkel védi a családokat, a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket. Az Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdése deklarálja, hogy minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz. A kiskorú (gyermek) fogyatékkal élők védelme tehát többszörösen is kiemelt állami feladat.

A Fot. 13. § (1) bekezdése szerint: „A fogyatékos személynek joga, hogy állapotának megfelelően és életkorától függően korai fejlesztésben és gondozásban, óvodai nevelésben, iskolai nevelésben és oktatásban, fejlesztő felkészítésben, szakképzésben, felnőttképzésben, továbbá felsőoktatásban vegyen részt a vonatkozó jogszabályokban meghatározottak szerint.”

Az Nkt. 47. § (1) bekezdése szerint a sajátos nevelési igényű gyermeknek,³⁷ tanulóknak joga, hogy különleges bánásmód keretében állapotának megfelelő pedagógiai, gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai ellátásban részesüljön attól kezdődően, hogy igényjogosultságát megállapították. A különleges bánásmódnak megfelelő ellátást a szakértői bizottság szakértői véleményében foglaltak szerint kell biztosítani.

Az Nkt. 15. § (3) bekezdése értelmében a súlyos és halmozottan fogyatékos gyermek fejlesztő nevelés-oktatás keretében teljesíti a tankötelezettségét. A fejlesztő nevelés-oktatást a köznevelésért felelős miniszter rendeletében foglaltak alkalmazásával, a sajátos nevelési igény típusának megfelelő gyógypedagógus, konduktor foglalkoztatásával, a szülő igénye, a gyermek állapota és a szakértői bizottság fejlesztő foglalkozások heti óraszámára vonatkozó javaslatának figyelembevételével kell megszervezni. A heti fejlesztő foglalkozások száma nem lehet kevesebb húsz óránál. Indokolt esetben a szülő kérésére, ha a gyermek állapota szükségessé vagy lehetővé teszi, ennél több vagy kevesebb óraszám is megállapítható.

Az oktatáshoz való jog érvényesülésének kiemelt vizsgálatát indokolta, hogy a Székhelyintézményben 70 középsúlyos-, súlyos és halmozottan sérült kiskorú ellátásáról gondoskodnak. A gyermekek korai fejlesztését, fejlesztő nevelés-oktatását, vagy a gyermek integrált közösségben való nevelését a szakértői véleményben foglaltaknak megfelelően, biztosítani kell.

Egy 2017-ben lefolytatott eljárás átfogóan vizsgálta a súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók oktatáshoz való egyenlő esélyű hozzáférését.³⁸ A vonatkozó nemzetközi standardokra és hazai jogszabályi előírásokra is figyelemmel rögzítette, hogy a nemzetközi és hazai jogszabályok alapján állami kötelezettség a fogyatékos személyek oktatáshoz való jogának – beleértve a súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók fejlesztő nevelés-oktatását is – hátrányos megkülönböztetés nélküli, az egyenlő esélyek alapján való érvényesülése, a befogadó, inkluzív oktatási rendszer megvalósítása minden szinten, úgyszintén biztosítani az érintettek számára az

³⁶ CRPD 7. cikk

³⁷ Az Nkt. 4. § 25. pontja alapján, sajátos nevelési igényű gyermek, tanuló: az a különleges bánásmódot igénylő gyermek, tanuló, aki a szakértői bizottság szakértői véleménye alapján mozgásszervi, érzékszervi (látási, hallási), értelmi vagy beszéd fogyatékos, több fogyatékossgal együttes előfordulása esetén halmozottan fogyatékos, autizmus spektrum zavarral vagy egyéb pszichés fejlődési zavarral (súlyos tanulási, figyelem- vagy magatartásszabályozási zavarral) küzd.

³⁸ AJB-1672/2017. számú jelentés

élethosszig tartó tanulási lehetőségét. *A jelentés a meglévő feltételrendszerrel összefüggésben többek között rögzítette, hogy a súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók fejlesztő nevelés-oktatásához szükséges személyi és tárgyi feltételek hiányoznak.* A fenti jelentés kiemelte további problémaként e tanulók oktatását végző pedagógusok a fogyatékoság típusának megfelelő szakirányú felsőfokú képzésének elégtelen voltát.

A halmozottan sérült gyermekek oktatáshoz való jogával kapcsolatban ezt követően is visszasságokat tárt fel több ombudsmani vizsgálat;³⁹ a vizsgálati jelentések problémaként rögzítették az érintett területen is tapasztalható szakember hiányt, nevezetesen, hogy a fejlesztő nevelés-oktatásban a képesítési feltételeknek nem megfelelő szakemberek is részt vesznek, amely az érintett gyermekek oktatáshoz való jogával összefüggésben visszasságot okoz és ellentétes a gyermekek legjobb érdekével.⁴⁰ Jelentős és tendenciózus probléma, hogy sok esetben a szakértői vélemények a halmozottan sérült gyermekek részére heti húsz óránál kevesebb fejlesztést írnak elő az Nkt. 15. § (3) bekezdésében rögzítettekre tekintet nélkül, holott a heti húsz óra fejlesztéstől való eltérés csak a szülő kérelmére lehetséges, abban az esetben, ha a gyermek állapota szükségessé vagy lehetővé teszi.

Az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar Gyógypedagógiai Módszertani és Rehabilitációs Intézete szakértőjének álláspontja alapján, minél súlyosabb a tanuló állapota, vagyis minél magasabb a támogatási szükséglete – több területen tapasztalható fejlődési elmaradás, több fogyatékosággal rendelkezik –, annál több fejlesztést lenne szükséges számára biztosítani, ellenkező esetben esélyt sem kap a fejlődési elmaradások pótlására és az optimális fejlődésre. A szakértő kiemelte, hogy egy köznevelési intézménytípusban sincs arra mód, hogy a tanuló az előírt óraszámának csak 10-20-30%- át „vegye igénybe” a tankötelezettsége teljesítésére.⁴¹

A helyszíni vizsgálat során a Székhelyintézmény dolgozóitól nyert információk alapján megállapítható, hogy jelenleg a fejlesztő nevelés-oktatásban nem biztosítottak teljeskörűen a zavartalan oktatás körülményei sem. Napi szintű probléma, hogy az ellátottak állapotából adódó fokozott személyi higiéné szükséglet (pelenkázás) az iskolában nem megoldható. Ilyen irányú szükséglet csak távolabbi másik épületrészben kezelhető, és a szükséges kísérő/ápoló személy nem áll rendelkezésre. A C gondozási részleg kiskorú ellátottjainak szakértői véleménye alapján, valamint a C osztályon megvizsgált fejlesztési napló adatait összevetve, megállapítható, hogy a vizsgált kiskorúak közül az adott héten egynek sem biztosították a szakértői véleményben előírt kötelező óraszámban a fejlesztő nevelés-oktatást. A C osztály kiskorúinak szakértői véleményét megvizsgálva az is megállapítható, hogy a Székhelyintézményben élő tanköteles korú gyermekek esetében a szakértői bizottság gyakran a heti húsz óránál kevesebb, így heti tizenkettő, tíz vagy nyolc óra kötelező óraszámokat is megállapít. A szakértői véleményben a heti húsz órától eltérő óraszám megállapítását nem köteles a szakértői bizottság indokolni. A szakértői véleményekben csupán sablonszerű utalás történik arra, hogy a szülői, gyámi kérelmek alapján húsz órától kevesebb óraszám is megállapítható. A vizsgálat során a szakértői véleményben foglaltakat tekintettük át, és ez alapján nem állt rendelkezésünkre információ, hogy szülői, gyámi kérelemre vagy egyéb okból állapított-e meg a szakértői bizottság húsz óránál kevesebb óraszámot. Hangsúlyozandó azonban, hogy a szakértői bizottságnak az óraszám csökkentésére vonatkozó szülői kérelem esetén is a gyermek szükségleteit kell figyelembe vennie, nem pedig a szülői igényeket. Szintén fontos kiemelni, hogy a szakértői bizottság által megállapított óraszámok mennyisége, vagyis a gyermek oktatására fordítható időkeret a gyermek számára lakhatást biztosító intézményben nyújtott ellátás hiányosságai (például személyi, tárgyi feltételek) miatt sem csökkenthetők.

³⁹ AJB-1073/2022., AJB-923/2021.

⁴⁰ AJB-1073/2022.

⁴¹ Lásd. AJB-1672/2017. számú jelentés

A fentiek alapján megállapítható, hogy a heti húsz órától eltérő – jellemzően kevesebb – fejlesztési óraszám szakértői bizottsági megállapítása, valamint a kötelező fejlesztési órák elmaradása a Székhelyintézményben élő súlyos és halmozottan fogyatékos tanköteles tanulók oktatáshoz való jogával összefüggésben, az egyenlő bánásmód követelményével, a fogyatékossgal élő személyek kiemelt védelmének állami kötelezettségével összefüggésben visszásságot okoz, és nem felel meg a CRPD 4. cikkéből eredeztethető nemzetközi kötelezettségeknek, valamint a CRPD 24. cikkében deklarált oktatáshoz való jognak sem.

7. Összegzés

A fogyatékossgügyi független mechanizmus átfogó jelleggel monitorozza a nagylétszámú bentlakásos intézményekben élő fogyatékos személyek alapvető jogainak érvényesülését, szem előtt tartva a CRPD-ben foglaltakat.

A bejelentés nélküli helyszíni vizsgálat során a Székhelyintézmény munkatársaival folytatott interjúk, a helyszíni szemle, a rendelkezésre bocsátott dokumentumok alapján a korábbi, nagylétszámú bentlakásos intézményekben élő fogyatékos személyek alapvető jogaival összefüggő visszásságok (hiányos személyi és tárgyi feltételek, túlszűfoeltság, az épület és berendezés leromlott, felújításra szoruló állapota), az azokból következő rendszerszintű problémák a Székhelyintézményben is detektálhatók. *A Székhelyintézmény teljes körű felújítása, az egyes gondozási egységekhez tartozó udvarrészek parkosítása, a raktárfunkció megszüntetése, növelhetné az érintett személyek méltó életkörülményeinek biztosítását a férőhelykiváltási program teljes megvalósulásáig.*

Alapvető joggal összefüggő visszásságot tárt fel a vizsgálat a súlyos és halmozottan fogyatékos tanköteles korú gyermekek fejlesztő nevelés-oktatása vonatkozásában is; jogsértő ugyanis, hogy nem biztosítják valamennyi kiskorú vonatkozásában a szakértői bizottságok által előírt kötelező fejlesztési óraszámot.

A vizsgálati tapasztalatok alapján különösen fontosnak tartom a halmozott fogyatékossgal, az autizmus spektrum zavarral élő, illetve más magas támogatási igényű személyek vonatkozásában is az egyedi speciális szükségleteiket figyelembe vevő lakhatási formák stratégiájának mielőbbi kidolgozását.

Az intézményi férőhely kiváltás folyamata, és ennek folyamatnak a CRPD előírásainak minél inkább megfelelő tervezése a jelen aktuális és sürgető feladata. Az intézményekben élő több ezer ellátott személy részére pedig – a minden embert egyenlő mértékben megillető, veleszületett emberi méltóság alapján – az esély a méltó emberi létre.

V. Intézkedéseim

A vizsgálatom során feltárt alapvető jogokkal összefüggő visszásság megszüntetése és bekövetkezése lehetőségének jövőbeni megelőzése érdekében a következő intézkedéseket teszem:

1. az Ajbt. 31. (1) §-a alapján felkérem a *belügyminisztert*, hogy fordítson kiemelt figyelmet a jelentésben rögzített, az alapvető jogok érvényesülését gátló folyamatok és helyzetek felszámolására, és *tegyen intézkedéseket*
 - a) a férőhelykiváltási folyamatok felgyorsítása iránt;
 - b) az intézményi férőhelykiváltási tervek felülvizsgálata, illetve kiegészítése a kiskorú ellátottak támogatott lakhatásának megszervezése érdekében, ahol az ellátottak korösszetétele ezt indokolja;

- c) egy olyan stratégia kidolgozására és alkalmazására, amely garantálja, hogy a súlyos és halmozottan fogyatékos, kiskorú, valamint az autizmus spektrum zavarral élő, illetve más magas támogatási igényű személyek bentlakásos intézményekből való kitagolása a speciális igényeiket, a magas ellátási szükségleteket is figyelembe véve, a szakmai előírásokra figyelemmel zökkenőmentesen történhessen meg;
 - d) a nagylétszámú bentlakásos intézményekben élő ellátottak méltó életkörülményeit garantáló intézményi működési, tárgyi és infrastrukturális feltételek biztosítására a férőhelykiváltási programok befejezéséig.
2. az Ajbt. 31. § (1) bekezdés alapján felkérem az *SZGYF főigazgatóját*, hogy
- a) az ügyben érintett Székhelyintézménynek, az ott élő fogyatékos személyek alapvető jogainak érvényesülését garantáló működése érdekében – a férőhelykiváltási program megvalósulásáig – támogassa az *intézmény épületének teljes körű felújítását, modernizálását*;
 - b) tegyen lépéseket a szociális intézményekben tapasztalt szakdolgozói létszámhiány és fluktuáció csökkentése, illetve a pálya vonzóbbá tétele érdekében.
3. az Ajbt. 31. § (1) bekezdése alapján felkérem a *Debreceni Tankerületi Központ igazgatóját*, hogy a Székhelyintézményben élő súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók oktatáshoz való jogának érvényesülése érdekében
- a) a szakértői bizottság fenntartójaként tegyen intézkedéseket a tanulókra vonatkozó óraszámok tekintetében a szakértői bizottsági vélemények felülvizsgálatára, hogy a fejlesztő nevelés-oktatásban részt vevő tanulók számára a jogszabályban rögzített heti 20 óra fejlesztő foglalkozás biztosított legyen;
 - b) teremtsen meg annak feltételeit, hogy a Székhelyintézményben élő súlyosan halmozottan sérült gyermekek fejlesztő nevelés-oktatása keretében a szakvéleményekben biztosított óraszám maradéktalanul megtartásra kerüljön;
4. az Ajbt. 32. §-a alapján felkérem az *Intézmény vezetőjét*, hogy
- a) fordítson kiemelt figyelmet arra, hogy az intézményi férőhelykiváltás megvalósulásáig az ellátást a Székhelyintézményben élő ellátott személyek alapjogainak a jelentésben is rögzített sérelme nélkül biztosítsák;
 - b) vizsgálja felül a 2019-ben készített férőhelykiváltási tervet figyelemmel arra, hogy a kiskorú ellátottak tekintetében is lehetővé váljon a bentlakásos intézmény elhagyásának lehetősége;
 - c) egyeztessen a Bárczi EGYMI intézményvezetőjével a tanköteles korú tanulók iskolába járása (az egyik épületből a másik épületbe kíséréssel) biztosítása tekintetében, továbbá dolgozzák ki a kiskorúak napközbeni ápolásával, etetésével járó teendők ütemezését annak érdekében, hogy a tanköteles tanulók a szakértői bizottság véleményében rögzítettek szerinti óraszámokban megkaphassák a fejlesztéseket;
 - d) vizsgálják meg annak lehetőségét, hogy a tanköteleskorú tanulók a Székhelyintézményen kívül is részesülhessenek fejlesztő nevelés-oktatásban.

Budapest, 2024. az elektronikus dátumbélyegző szerint

Dr. Kozma Ákos

Mellékletek

1. számú melléklet: parkosított udvarrész a Böszörmény út felőli bejáratnál

2. számú melléklet: lakószoba a lakóotthonban

3. számú melléklet: vitrin a foglalkoztató helyiségben

4. számú melléklet: lakószoba a Főépületben

5. számú melléklet: rozsdás csövek, fürdőszoba.

6. számú melléklet: a lakószobától függönnyel elválasztott kád, modern fürdetőágy a lakószobában

7. számú melléklet: a gondozási egységek önálló udvarrészei

8. számú melléklet: az udvaron tárolt eszközök

9. számú melléklet: Snoezelen szoba

10. számú melléklet: Az épület külső része felől megközelíthető terápiás, fejlesztő helyiség

11. számú melléklet: A Böszörményi út felőli pavilonban az egyik szobában összegyűjtött felszerelés

12. számú melléklet: A pavilonokban található fejlesztő szobák.

13. számú melléklet: felújításra szoruló pavilonok és a pavilonok bejárata előtt tárolt eszközök

